

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Turismiosakond

Helar Laur

Turismi jätkusuutlik arendamine Juminda poolsaarel Lahemaa rahvuspargis

Õppejõud/Juhendaja: Heli Tooman, PhD

Pärnu 2022

Soovitan suunata kaitsmisele

Heli Tooman

/digiallkirjastatud/

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

Tiina Viin

/digiallkirjastatud/

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Helar Laur

/digiallkirjastatud/

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Turismi jätkusuutlik arendamine rahvusparkides.....	7
1.1. Jätkusuutliku turismi käsitleste areng ja suundumused	7
1.2. Turismi jätkusuutliku arendamise eripärad rahvusparkides	13
1.3. Rahvusparkide külastajate ootused, vajadused ja soovid	18
2. Turismi jätkusuutlik arendamine Juminda poolsaarel	23
2.1. Ülevaade Juminda poolsaare turismi hetkeolukorrast ja uuringu kirjeldus	23
2.2. Uuringu tulemused	29
2.3. Järeldused ja ettepanekud Kuusalu vallavalitsusele	41
Kokkuvõte	48
Viidatud allikad.....	51
Lisad.....	59
Lisa 1. Tabel 1. Sotsiaalsed, majanduslikud ja keskkonnaalased	59
mõjutegurid	59
Lisa 2. Tabel 2. Intervjuu küsimuste allikad alapeatükkide kaupa	61
Lisa 3. Intervjuu küsimused	62
Lisa 4. Tabel 3. Autori ettepanekud Kuusalu vallavalitsusele	64
Summary	66

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö temaatika keskendub jätkusuutliku turismi teoreetilistele käsitlustele, arendusvõimalustele ning turismi jätkusuutliku arendamise eripäradele rahvusparkides. Kirjeldatakse kohaliku kogukonna, ettevõtjate ja omavalitsuse koostöö olulisust turismi jätkusuutlikul arendamisel ning võimalusi selle edendamiseks pidades silmas rahvusparki külastajate ootusi, vajadusi ja soove. Töö käigus kasutab autor lisaks mõistele jätkusuutlikkus teisi samatähenduslikke mõisteid nagu kestlik ja säästev.

Euroopa Parlamendi resolutsiooni kohaselt on Covid-19 pandeemia pannud turismisektori ökosüsteemi enneolematu surve alla ning rõhutatakse, et lühiajaline rahaline toetus on sektori püsimajäämiseks hädavajalik (EU strategy, 2021). Turism on osa Euroopa rohelisest kokkuleppesest ning uuenduslikud digitaalsed lahendused võivad aidata sektorit jätkusuutlikumalt taaskäivitada (Ujhelyi, 2021). Lõputöö teema on aktuaalne, kuna turismi jätkusuutlik arendamine on vajalik majandustegevuse suurendamiseks ning säästev ressursside majandamine toimib tõukejõuna majanduskasvule. Lisaks suurendab ühtne rahvusparkide juhtimine turismiasjaliste vahel kultuuripärandi säilimist ning parandab kohalike elanike elukvaliteeti (Morea, 2019). Seetõttu peaksid kaitsealade juhtorganid ja kohalikud omavalitsused võtma kasutusele uusi juhtimisviise, mis põhinevad territooriumi süsteemsel vaatlemisel ja arendamisel (Migale, 2018, lk 79).

Varasemate uuringute kohaselt on mitmes riigis turismi arendamise eesmärkide saavutamist ning kaitsealade paremat toimimist mõjutanud halb valitsemistegevus. Säästva turismi partnerlussuhete arendamise tähtsust avaliku ja erasektori vahel rõhutavad ka UNWTO ja UNDP. Mitme sidusrühma partnerlus võib tugevdada erasektori kaasatust ja ergutada säästva arengu saavutamiseks vajalikku tuge (UNWTO & UNDP, 2017, lk 13). Turismiasjaliste koostöö on võti jätkusuutliku turismi arendamiseks. Valitsemisalased ja rahaliste vahendite puudumisega tekkinud probleemid on tavapärane

nähtus ka Eestis. Kuusalu omavalitsus haldab Juminda poolsaart ning on vastutav piirkonna arengukava eest.

Turism on majanduse täiendav segment ning sellel on domineeriv roll nii tööhõives kui ka elanike sissetulekus (Paniflук, 2015, lk 1020). Maailmas valitsev Covid-19 viirus on jätnud turismimaastikule tugeva jälje ning 2020. aastal langes Eestis välisturistide külastuste arv ligi 70% (Eestit külastanud välisturistide arv, 2021). Turismisektori välisturistide arvu drastilise vähenemisega peavad piirkonnad keskenduma kohalike inimeste ligitõmbamisele ning tegema julgemaid samme turismi jätkusuutliku arendamise suunal. Tihti on koostöö rahvusparkides omavalitsuse, ettevõtjate ja kohaliku kogukonna vahel turismi jätkusuutlikul arendamisel puudulik.

Lahemaa turismipiirkonna säästva arengu strateegias tuuakse välja põhiprobleemideks kontrolli ja järelvalve puudumist, ürituste ja teenuste vähene kättesaadavust ääremaadel ning piirkonniti külades. Negatiivse aspektina tuuakse välja tervikteenuste pakkumuste puudust (Lahemaa Rahvusparki, 2018). Puudub ühine arusaam piirkonna säästva ja jätkusuutliku arendamise olulisusest ning vastavate põhimõtete rakendamisest toodete arendamisel ja pakkimisel (Lahemaa rahvusparki, 2018). Arengukavas rõhutatud vähest omavahelist koostööd erinevate turismiasjaliste osapoolte vahel ning aastatel 2021 kuni 2025 on Lahemaa arengukavas välja toodud, et muutused turismitaristu ja toetavate teenuste osas olid ebaühtlased ning külastajad tunnevad puudust tervikteenuste pakkimistest.

Probleemi kirjeldusele tuginedes sõnastatakse probleemküsimus: Kuidas tõhustada vallavalitsuse, ettevõtjate ja kohalike elanike koostööd turismi jätkusuutlikul arendamisel rahvusparkides? Käesolevas lõputöös püütakse probleemküsimusele vastuseid leida Lahemaa rahvusparki kuuluva Juminda poolsaare ettevõtjaid, kohalike inimesi ning Kuusalu omavalitsuse töötajaid intervjuerides.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada Kuusalu vallas Juminda poolsaarel paiknevate külade, ettevõtjate ja kohalike elanike võimalused turismi jätkusuutlikuks arendamiseks ning esitada Kuusalu omavalitsusele ettepanekud turismi jätkusuutlikuks edendamiseks Juminda poolsaarel. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud uurimisküsimus:

Kuidas saaks Kuusalu vallavalitsus tõhustada omavalitsuse, ettevõtjate ja kohalike elanike koostööd turismi jätkusuutlikul arendamisel Juminda poolsaarel?

Eesmärgi saavutamiseks ja vastuste leidmiseks uurimisküsimusele seatakse järgmised uurimisülesanded:

- Anda ülevaade jätkusuutliku turismi teoreetilistest käsitlustest ja arendusvõimalustest.
- Kirjeldada turismi jätkusuutliku arendamise eripära rahvusparkides.
- Tuua esile rahvusparki külastajate ootused, vajadused ja soovid.
- Kirjeldada lõputöö uuringu metoodikat.
- Valmistada ette ja viia läbi Juminda poolsaare turismiasjalise uuring.
- Teha järeldused ja esitada ettepanekud Kuusalu vallavalitsusele koostöö edendamiseks turismi jätkusuutlikul arendamisel.

Käesoleval lõputööl on sissejuhatus, kaks peatükki, viidatud allikate loetelu, ingliskeelne resümee ja neli lisa. Töö esimene peatükk annab ülevaate jätkusuutliku turismi teoreetilistest käsitlustest ja arendusvõimalustest, kirjeldab turismi jätkusuutliku arendamise eripära rahvusparkides ning toob esile rahvusparki külastajate ootused, vajadused ja soovid. Töö teine peatükk kirjeldab Juminda poolsaare turismi hetkeolukorda ja uuringu metoodikat lõputöö eesmärkide saavutamiseks, viiakse läbi kvalitatiivne uuring kohalike inimeste, ettevõtete omanike ja vallavalitsuse töötajate seas ning keskendutakse tulemuste analüüsimisele. Kolmandas osas tehakse ettepanekud kohalikule omavalitsusele turismi jätkusuutlikuks arendamiseks analüüsi järelduste põhjal. Töö koostamiseks ja eesmärkide saavutamiseks kasutatakse uuringuid, teadusartikleid, arengukavasid, keskkonnaameti ning Maailma Turismiorganisatsiooni ja UNWTO andmeid.

1. TURISMI JÄTKUSUUTLIK ARENDAMINE

RAHVUSPARKIDES

1.1. Jätkusuutliku turismi käsitluste areng ja suundumused

Planeedi Maa järjest suureneva populatsiooni tõttu on inimkond sunnitud vastu võtma drastilisi otsuseid ning parandama oma süsinik jalajälge. Turism on kõikjal maailmas hästi vastuvõetud selle pakutavate hüvede ja võimaluste tõttu, kuid üha enam tunnustatakse vajadust vaadelda turismi keskkonna ja säästlikkuse kontekstis. Peatükis antakse ülevaade jätkusuutliku turismi käsitlusest.

Töö põhjalikumaks mõistmiseks selgitatakse lahti jätkusuutliku turismi arendamise ning turismi jätkusuutliku arendamise mõistete vahe. Eestikeelsed mõisted „säästev turism“ ja „jätkusuutlik turism“ tõlgitakse inglisekeelsest terminist *sustainable tourism* (Säästva Eesti, 2016). Säästva turismi eesmärgiks on tagada jätkusuutlikkuse põhimõtteid ning tagada kvaliteetse turismiteenuse või -toote olemasolu parandades seeläbi tasakaalu sotsiaalsfääri, majanduse ja keskkonna vahel. Kestva turismi arendamise eesmärk on tagada kvaliteetne turismitoode ja elukeskkond (Peedel, 2011). Jätkusuutliku turismi (*sustainable tourism*) puhul ei ole tegemist omaette turismivormiga, vaid mõistega mida peavad arvesse võtma kõik eri piirkondade turismiasjalised ning seda ei ole võimalik saavutada omavahelise koostööta. Töö käigus kasutab autor jätkusuutliku turismi kirjeldamiseks erinevaid sünonüüme nagu kestev, säästlik ja säästev.

Turistide rahulolu ja unustamatute kogemuste loomine on kestva turismi eesmärk tõstes samaaegselt külastajate teadlikkust jätkusuutlikkusest (*Sustainable tourism demand*, 2013). Väljundiks on ka suurem keskkonna teadlikkus, mis aitab loodusressursse jätkusuutlikumalt majandada (Dwyer & Edwards, 2000, lk 267).

Turismisektorit uurivad teadlased käsitlesid sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme erinevates artiklites ning uurimistöodes juba pea viiskümmend aastat tagasi (Tangi, 1977, lk 336). Säästva turismi vajalikkuseni jõudmiseks läks kaua aega ning eelnevalt vaadeldi seda kui mittevajalikku protsessi. Teadlased ja uurijad leidsid, et säästva turismi arendamine on liiga kulukas, tarbetu ja intellektuaalselt arrogantne (Lane, 2009, lk 20). Esimene tähtsaim ülemaailmne turismialane kokkulepe – Turismi Harta – sõlmiti alles 1985. aastal. Kokkuleppe tähtsaim põhimõte ja idee oli igal riigil tagada enda välis- ja siseturismi areng kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasemel ning laiendada koostööd kahe- või mitme poolse alusel. Turismi Harta soovitas turiste kohalikel inimestel vastu võtta külalislahkelt viisakalt ja austusega (Turismi Harta, 1989). Haagi Turismi Konventsiooni printsiibid rõhutavad koostöö vajalikkust ning turismi arendamiseks loodust, kultuuri ja sotsiaalset keskkonda kahjustamata. Turismi jätkusuutlik korraldamine annab aluse keskkonna ja kultuuripärandi kaitsmiseks ning elatustaseme tõstmiseks (Turismi Harta, 1989).

Keskkond ja turism on üksteisest sõltuvad ning inimesed peavad töötama selle nimel, et tugevdada turismist saadavat positiivset majanduslikku kasu, parandada keskkonda ja vähendada vaesust. Jätkusuutliku majandusmudeli kontseptsiooni käivitas Ühinenud Rahvaste Organisatsioon, kes avaldas 1987. aastal raamatu "Meie ühine tulevik", mis on paremini tuntud kui Brundtlandi aruanne. Väljaande kohaselt kirjeldatakse jätkusuutlikkust kui „arengut“, mis vastab praeguse põlvkonna vajadustele, ilma kahjustamata tulevaste põlvkondade võimet rahuldada oma vajadusi (D.Arco, 2021 lk 11). Säästva turismi partnerlussuhete arendamise tähtsust avaliku ja erasektori vahel rõhutavad ka UNWTO (*United Nations World Tourism Organization*) ja UNDP (*United Nations Development Program*). Mitme sidusrühma partnerlus võib tugevdada erasektori kaasatust ja ergutada säästva arengu saavutamiseks vajalikku tuge (UNWTO & UNDP, 2017, lk 13).

Elementaarselt väljendades on kestva arengu idee jätta ökoloogiline ja planeedi seisukord vähemalt samasse või paremasse seisukorda järgmiste põlvkondade jaoks. Turismisektori juhtimine jätkusuutlikkuse printsiipidel tagab pikaajalise elukvaliteedi kohalikule kogukonnale ja tagab paremad olud turistidele (HwanSu, 2006, lk 1276). Võttes arvesse

jätkusuutliku turismi toimimise kasutegureid on äärmiselt oluline, et neid rakendatakse koheselt meie planeedi elu kestvaks toimimiseks ja päästmiseks.

Jätkusuutlik turism arvestab oma praegust ja tulevast majanduslikku ning sotsiaalselt keskkonnamõju pöörates tähelepanu oma külastajate, tööstuse, keskkonna ja vastuvõtivate kogukondade vajadustele (Green tourism, *n.d.*). Lisaks jätkusuutliku turismi definitsioonile on ära määratletud 17 jätkusuutliku arengu eesmärki, millesse turismisektor peab kas otseselt või kaudselt panustama (World Tourism Organization & United Nations Development Programme 2017, lk 15). Säästva turismi arendamise suunised ja juhtimistavad on rakendatavad erinevates sihtkohtades ning kõikide turismivormide korral, sealhulgas massiturismi ja erinevate nišiturismi segmentide puhul. Turism hõlmab suurel hulgal ärisid, turiste, asutusi ja keskkonda ning selle järgimiseks on välja töötatud valitud jätkusuutlikuse indikaatorid (Jurdana, 2004 lk 380). Maailma Turismi Organisatsioon on paika pannud järgmised põhiväärtuste indikaatorid turismi planeerijatele ja ettevõtetele (WTO, 1996):

- Piirkonna kaitse.
- Stress.
- Kasutamise tihedus.
- Sotsiaalne mõju.
- Arenduse kontroll.
- Prügi/jäätmete reguleerimine.
- Planeerimise protsess.
- Kriitilised ökosüsteemid.
- Tarbijate rahulolu.
- Kohaliku kogukonna rahulolu.
- Turistide panus kogukonnale.

Jätkusuutlikkuse põhimõtted viitavad turismi arendamise keskkonna-, majandus- ja sotsiaalkultuurilistele aspektidele ning nende kolme mõõtme vahel tuleb luua sobiv tasakaal, et tagada turismi pikaajaline jätkusuutlikkus (European Commission, 2013). Säästva turismi eesmärgiks on kasutada keskkonda optimaalselt ning säilitada ökoloogilisi protsesse, looduspärandit ning bioloogilist mitmekesisust. Eesmärk on austada kogukondade sotsiaalkultuurilisi traditsioone ning säilitada nende ülesehitatud ja

olemasolevat kultuuripärandit, traditsioonilisi väärtusi ning aidata kaasa kultuuride vahelisele arusaamale ja sallivusele. Kestlik turism tagab elujõulised ja pikaajalised majandustegevused pakkudes sotsiaalseid ja majanduslikke eeliseid kõikidele asjaosalistele (Green tourism, *n.d.*). Samadele printsiipidele vastab ka 1987. aastal koostatud raporti kirje, mis ütleb, et säästev arendamine kindlustab olukorra, mille käigus oleviku vajadused ei sea ohtu tulevaste generatsioonide vajadusi (WCED, 1987, lk 24). Ülemaailmsed suundumused ja prioriteedid muutuvad ning turismimajanduse peamine ülesanne on säilitada konkurentsivõime jäädes samal ajal jätkusuutlikuks. Tulevikus sõltub konkurentsivõimelisus just jätkusuutlikkusest. Järjepidevalt peaks kestlik turism parandama vastuvõtva kogukonna materiaalsed ja mittemateriaalsed heaolu, säilitama põlvkondade vahelist ja põlvkondade sisest võrdsust, säilitama bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteemide terviklikkust ning kaitsma kultuuriväärtusi (UNESCO, 2012).

Euroopa Liidu Lissaboni leppe kohaselt on turismimajanduse tähelepanu suunatud turismisektori jätkusuutlikku aredamisse. Raportis on vaadeldud ja analüüsitud liikmesriikide üleriiklikke poliitikaid ning leitud, et jätkusuutlikkus mängib väga olulist rolli. Kahjuks ei ole enamike riikide arengustrateegiates välja toodud jätkusuutliku turismi arendusstrateegiaid (Brand, 2011). Euroopa Liidu dokumendis „Action Plan For A More Sustainable European Tourism“ on sõnastatud jätkusuutliku arengu eesmärgid järgmiselt:

- Vähendada turismi hooajalisust.
- Selgitada turismiga seotud transpordi mõjusid.
- Parandada turismisektori töökohtade kvaliteeti.
- Säilitada ja parandada kohalike kogukondade elukvaliteeti muutavas majandus- ja sotsiaalses keskkonnas.
- Vähendada ressursside kasutamist ja jäätmete teket.
- Säilitada ja väärtustada looduskeskkonda ja kultuuriväärtusi.
- Kasutada turismi globaalse jätkusuutlikkuse arengu vahendina.
- Suurendada turismi kättesaadavust inimestele.

Paljud uuringud jätkusuutlikkuse teemadel on kaasa toonud äärmiselt positiivseid muutusi ning andnud kohalikele kogukondadele väärtuslikku tagasisidet. Suurenenud on kohalike omavalitsuste ning kogukondade huvi jätkusuutliku turismi tähtsuse ning rolli

üle ühiskonnas. Viimaste aastakümnete jooksul on huvi keskkonna heaolu ja kaitsmise vastu kasvanud ning üha enam on hakatud rääkima jätkusuutlikkusest kui sihtkoha arengu võtmeküsimusest (Säästva Eesti Instituut, 2016). 1992. aastast alates kui Rio de Janeiros toimunud ÜRO keskkonna ja arengu maailmakonverentsil kiideti heaks 21. sajandi globaalse säästva arengu tegevuskava aastani 2030, on jätkusuutlik turism olnud kasvav trend kogu maailmas (Peedel, 2011).

Eestis viiakse ellu ülemaailmseid säästva arengu eesmärgi pikaajalise strateegia "Eesti 2035" alusel koostatud valdkonna arengukavades ja programmides (ÜRO tegevuskava, *n.d*). Eesti olukorda säästva arengu eesmärkide elluviimisel võib üldjoontes hinnata heaks. 2020. aastal oli Eesti ülemaailmses säästva arengu indeksi tabelis 10. kohal (Riigikantselei, 2020). Eesti Riiklikus Turismiarengukavas 2014–2020 toodi välja, et loodus- ja kultuuripärandi säilimine ja kohaliku kogukonna panus on olulised tegurid, mis näitavad sihtkoha kvaliteeti 2020 (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2013).

Eesti turismistrateegia 2025 aasta visiooniks on tagada turismisektori elujõulisus ning kohanemisvõime. Eesmärkide saavutamiseks on paika pandud kindlad eesmärgid saavutamaks Eesti turismiteenuste ekspordi nõudlust 2,3 miljardi euroni aastaks 2025. Visiooni elluviimiseks on riik seadnud eesmärgid kolmes prioriteetses valdkonnas (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2022):

- Toote- ja sihtkohaarendus.
- Nõudluse taastamine.
- Ühenduste tegemine.

Turismiettevõtted, riigiasutused ja sihtorganisatsioonid peavad oma töös lähtuma kolmest seatud tegutsemispõhimõttest, milleks on kliendikesksus, uuendusmeelsus ja kestlikkus.

Rohked uuringud ning avaldatud materjalid annavad mõista, et inimesed ja valitsused tunnustavad jätkusuutliku turismi arendamist ning on mõistma hakanud selle olulisust järgnevale põlvkondadele. Kahjuks leitakse ka vastupidiseid näiteid nii turismisihtkohtadest kui -ettevõtetest üle maailma, kus jätkusuutliku majandamise kontseptsiooni arvesse ei võeta (Durovic & Lovrentjev, 2014, lk 184).

Jätkusuutliku äristrateegia üldine eesmärk on positiivselt mõjutada keskkonda, ühiskonda või mõlemat, tuues samas kasu ka aktsionäridele (Miller, 2020). Ettevõtlusjuhid mõistavad üha enam jätkusuutlike äristrateegiate jõudu mitte ainult maailma kõige pakilisemate väljakutsete lahendamisel, vaid ka oma ettevõtete edu edendamisel (Miller, 2020).

Säästva turismi arendamine ja turismi arengu ümbersuunamine jätkusuutlikule on mitmetasandiline ja kõikehõlmav ülesanne. Turismi valdkond hõlmab endas tohutul hulgal turiste, ärisid, asutusi ja keskkonda ning selle jälgimiseks on välja töötatud valitud indikaatorid (vt tabel 1). Indikaatorid võimaldavad paika panna kestliku arengutegevuse eesmärgid (Jurdana, 2004 lk 380). Kestva turismi arendamise suunised ja juhtimistavad on kohandatavad kõikide turismivormidega erinevates sihtkohtades. Kestlikkuse printsiibid viitavad keskkondlike, sotsiaalsete ja sotsiaal-kultuurilistele aspektidele turismi arendamisel ning vajaliku tasakaalu leidmisele, et tagada pikaajaline jätkusuutlikkus (Paul Nicolae, 2004, lk 7). Indikaatorite kasutamine on vajalik, kuna need aitavad leida vastuseid turismi jätkusuutlikkuse võtmeküsimustele ning aitavad toetada otsuseid ja tegevusi (Blažević *et al.*, 2013). Arendamist ja indikaatoreid vaadeldakse kui sihtkoha planeerimise ja juhtimise fundamentaalseid osasid. Nad on jätkusuutliku planeerimise lahutamatu osa kõikides turismisektori skaalades. Jätkusuutlikuks arendamiseks on välja töötatud spetsiaalsed mõõdikud ning süsteemid. Tulemuste hindamiseks mõõdab süsteem sotsiaalseid, majanduslikke ja keskkondlikke indikaatoreid (Durovic, Lovrentjev, 2014, lk 184). Mitmekesised ja spetsiifilised indikaatorid baseeruvad interdistsiplinaarsetel lähenemistel turismile ja on ülemaailmselt ühendatud luues baasi turismi jätkusuutlikuks analüüsimiseks ja juhtimiseks (Blažević *et al.*, 2013). Jätkusuutliku turismi strateegiad peavad hõlmama viise ja vahendeid vastutustundlike poliitiliste otsuste vastuvõtmiseks ning seaduste loomiseks. Seadused peaksid võimaldama luua töötavaid eesmäärke, rakendada juhtimisstrateegiaid ja tööplaanid võttes arvesse ökoloogilisi, sotsiaalseid, kultuurilisi, keskkonna ning tehnoloogilisi mõjutusi (HwanSuk, 2006, lk 1277–1778).

Järjest rohkem tõuseb inimeste teadlikkus jätkusuutlikkust turismist ning reisimise eest ollakse nõus maksma kõrgemat hinda. Hall (2011, lk 650) mainib, et mitmed säästvat

turismi mainivad teooriad ja uuringud on jõudnud järeldusteni, et inimesed seostavad turismi kliimamuutusega.

Olulist rolli turismi jätkusuutlikul arendamisel mängivad omavalitsused. Süsteemse elujõulise lähenemisviisi kohaselt on valitsusel mängida oluline roll kestlikkuse arendamisel piirkonnas. Kohalikud vallavalitsused peaksid jälgima ning kontrollima kestliku turismi süsteemide komponente, et koguda ja talletada informatsiooni. Antud tegevus on äärmiselt oluline jälgimaks vastavust ootuste ja tegelikkuse toimivuse vahel, et leida tasakaal turismi harmooniliseks kooseksisteerimiseks arendamise ja säilitamise vahel (D'Arco, 2021, lk 3). Lisaks kohalikule omavalitsuse rollile on olulisel kohal vastutustundlik ettevõtlus, mida nähakse kui jätkusuutliku arengu ühte osa, mille poole püüeldes on abivahendiks vastutustundliku ettevõtluse põhimõtted. Kestva ettevõtluse edu tagav põhimõte on leida tasakaal ettevõtte juhtimise, sotsiaalsete murede, keskkonna ja sihtgruppide vajaduste vahel (Jucan, 2010, lk 682).

Jätkusuutliku turismi mõiste on aastakümnete jooksul omandanud erinevaid tähendusi ning vaated kestlikule arendamise tähtsusele on muutunud. Järjest paremini on inimesed, ettevõtted ning valitsused hakanud mõistma ja kasutama säästva turismi põhimõtteid. Käesolev peatükk andis ülevaate jätkusuutliku turismi olemusest, mõistest ning erinevatest suundumustest. Välja toodud Eesti riiklike turismi arengukavade põhjal on näha Eesti üldisi positiivseid samme jätkusuutliku turismi arendamisel. Turismi arendamisest kaasnevad hüved on rakendatavad kõikjal maailmas ning õige juhtimispoliitika võimaldab luua soodsad tingimused turismi kestlikuks arendamiseks

1.2. Turismi jätkusuutliku arendamise eripärad rahvusparkides

Rahvuspargid on looduskaitse all olevad maa-alad, mille õrnad ökosüsteemid ning loomastik vajavad kaitset oma ainulaadsete koosluste tõttu. Turistide tutvumisel loodusega mängivad rahvuspargid tähtsat rolli, kuid kahjuks seisavad paljud populaarsed looduskaitsealad silmitsi turismi üle arendamise tõttu põhjustatud looduskeskkonna kahjustustega. Käesolevas peatükis antakse ülevaade turismi kestva arendamise eripäradest ja vajalikkusest rahvusparkides.

Säästva turismi algeks peetakse rahvusparkide rajamist 19. sajandil (Hall, 2015, lk 21–22). Euroopas ja Põhja-Ameerikas tekkinud looduskaitse liikumine lõi aluse kaitsealade vajalikkuse mõistmisele ja tekkele (Marafa, 2016). Säästva turismi arendamine rahvusparkides nõuab piisavalt tähelepanu ning uute meetodite juurutamist, et leida paremaid meetmeid ning ennetavaid viise edukaks arendustegevuseks. Turistide rahulolu ja unustamatute kogemuste loomine on kestva turismi eesmärk tõstes samaaegselt külastajate teadlikkust jätkusuutlikkusest (Sustainable tourism demand, 2013). Külastajate valikud ning teadmised üldisest turismi mõjust on pidevalt kasvamas ning inimesed on nõus maksma rohkem keskkonnasõbralike teenuste eest. Lahkhelide ning konfliktsete olukordade puhul on turismiasjaliste koostöö häiritud ning minimaalne. Vähesed koostöö tõttu võib turismiga kaasnev mõju rahvusparkides olla keskkonnale probleemne ning mõjutada osapoolte omavahelisi suhteid (Törn, Siikamäki, P., Tolvanen, A., Kauppila, & P., Rämetsä *et al.*, 2007).

Kestlik turism põhineb veendumusel, et majanduskasv ja keskkonna kvaliteet rahvusparkides ei välista üksteist ning teadusuuringud põhinevad peamiselt turismi mõju, jätkusuutlikkuse hindamise, arendamise, planeerimise ning külastajate hoiakute ja käitumismallidel (Candrea & Ispas 2009, lk 131–133). Stern ja Dietz (1994) teostatud uuring näitab, et inimeste vaated loodusele (antropotsentrism ja ökotsentrism) põhjustavad rahvusparkides erinevat suhtumist säästvasse arengusse. Rahvusparkide kontekstis kirjeldatakse säästva turismi ja roheline turismi omavahelisi seoseid (Zhibo, lk 2012, lk 72). Turistide arvates viib säästev turism tegevusteni, mis põhinevad kestlikul arendamisel, looduskeskkonna kaitsmisel ning bioloogilisel mitmekesisusel (Livina & Atstaja, 2015, lk 74). Külastajate keskkonnaeetika aitab kaasa luua hoiakute ja eetika kujunemisele ning mõjutab nende intellektuaalselt rõhuasetust, lojaalsust, kiindumust ja veendumusi (Moore, 2011). Üha rohkem otsivad turistid autentseid, inspireerivaid ja muutvaid kogemusi ning üritavad ennast samaaegselt leida. Bramwell ja Pastas (2013) uuring leidis, et inimeste vaated loodusele tõestavad inimeste suhtumist säästvasse arengusse rahvusparkide kontekstis ning külastajad mõjutavad oluliselt rahvusparkide edasi antavat kuvandit. Lu (2009) ning Bramwell ja Pastal (2013) uuringud näitava, et rahvusparkid on võimelised arendustegevuse käigus mõjutama külastajate teadlikkust keskkonnohoiust ning looma ennetavaid tegevusi looduse säästmaks hoidmiseks arendamise protsesside käigus.

Kaitsealadel turismi arendades peavad rahvusparkide organisatsioonid pöörama erilist tähelepanu turismiga kaasnevatele ohtudele ning keskenduma jätkusuutlikkusele ja bioloogilisele mitmekesisusele (Candrea & Ispas 2009, lk 131–133). Järjest rohkem on rahvuspargid hakanud keskenduma regionaalarengule ja kogukonnale. Mose ja Weixlbaumer (2017) väidavad, et pargid seisavad silmitsi uute paradigma muutustega ning peavad esile tõstma enda teadusliku fookuse ja tegelema suurema inimtegevuse piiramise ning integreeritud juhtimisega.

Pidades silmas rahvusparkide arendamise ulatust ja selle otsustavat rolli turismis, eriti keskkonnamõjude osas, on põhjalikud teadmised kliendisegmentide kohta ning nende spetsiifilised omadused ja käitumismustrid turismi arendamisel rahvusparkides lahutamatud osad (Mihhailovic, 2012). Jätkusuutliku turismi tagamiseks rahvusparkides peavad eksisteerima seadusest tulenevad miinimumnõuded, et tegevused rahvusparkides oleks reguleeritud. Oluline on keskkonna ja jätkusuutlikkuse standardite olemasolu, et oleks piisavalt algandmeid määruste ning juhiste koostamiseks hindamaks turistide mõju rahvusparkidele. Kasutada võib ka erinevaid laialdasemaid standardeid ja sertifitseerimise ning märgistamise kriteeriume (UNWTO, 2013). Jätkusuutliku turismi arengu sertifikaatide kindlaksmääramine eeldab üldiste mõistete ja globaalse raamistiku olemasolu ning ühtset mõistmist (European Parliament, 2016). Esimesed määrused ja viited kestliku turismi raamistiku kehtestamiseks koostati UNWTO ja UNEP poolt 2000. aastate alguses. Peale mõningaid aastaid arutlusi koostati 2005. aastal dokument “Policies and Tools for Sustainable Tourism – A Guide for Policy makers”. Dokumendis on 12 säästva turismi eesmärki ning seos valdkondadega, millele turism toetub: majanduslik, keskkondlik ja sotsiaalne.

Rahvuspargid on alad ja piirkonnad, mida ei ole inimeste poolt muudetud ning nad on säilinud metsikuna. Huvi looduskeskkonna vastu on populariseerinud ning turistide teadmised jätkusuutlikkusest on suurenenud (Newsome *et al.* 2001, lk 2–3). Järjest nõudlikumate turistide arvukuse suurenemisega tekivad lahkkelid looduskaitse töötajate ning turismiettevõtjate vahel. Lahkkelide ning konfliktsete olukordade puhul on turismiasjaliste koostöö häiritud ning minimaalne. Vähese koostöö tõttu võib turismile kaasnev mõju olla keskkonnale probleemne ning mõjutada osapoolte omavahelisi suhteid (Törn, 2007).

Sihtkoht on koostöövõrgustik, mille eesmärk on ühendada turismiasjalisi, kuna nende panusest sõltub sihtkoha edukas toimimine (Baggio 2010, lk 1758). Turismisihtkoha edukaks toimimiseks peavad avalik- ja erasektor tegema pidevat koostööd. Avaliku sektori põhiliseks tegevusvaldkonnaks turismi valdkonnas peab olema sihtkoha arendamine ning erasektori ülesanne on rajada turismiatraktsioonid ja tuua juurde vajalikke ressursse (Jovicic 2016, lk 353). Mõlemad sektorid peavad jagama vastutust, et turism oleks majanduslikult, ühiskondlikult, kultuuriliselt ja keskkondlikult jätkusuutlik. Turismi arendamine piirkonnas toob kogukonnale kaasa majanduslikke, sotsiaalkultuurilisi ja keskkonnaalaseid muutusi. Seega on kogukonna kaasamine ning toetamine vajalik sihtkoha jätkusuutlikkuse tagamiseks. Kogukonna mõistmine on vajalik minimeerimaks turismi negatiivset mõju ning maksimeerimaks saadavat kasu, mis toetab kogukonna arengut ning hõlbustab toetava hoiaku loomist turismi suhtes (Stylidis, Biran, Sit & Szivas, 2014, lk 260).

Klassikalises kaitseala valitsemise mudelis on valitsus peamine või ainus, kes teeb otsuseid rahvusparkide haldamise kohta. Turismisihtkoha arendamine tähendab pikaajalisi juhtimisprotsesside muudatusi omavalitsuste ja ettevõtjate koostöös. Bockstaela, Bahia, Seixas ja Berkes (2016, lk 2–3) mainivad oma töödes, et kogukonna kaasamise tähtsus on välja toodud ka looduslike turismiressursside ning kaitsealade juhtimist ja arendamist käsitlevates uurimustes. Koostöö aitab parandada kohalike elanike elukvaliteeti ja säilitada sihtkoha kultuurilist identiteeti (Sati, 2018). Rahvusparkide ja kaitsealade juhtimisel liigutakse järjest rohkem detsentraliseerimiseni ning kohaliku kogukonna kaasamiseni. Koostöö on äärmiselt oluline, et saavutada kestliku turismi lähenemisest ja arendamisest võimalikult efektiivne kasu. Viimasel ajal on valitsuse roll nihkunud pakkujalt ja kontrollijalt abistajaks ning võimaldajaks kaasates otsustusprotsessidesse peale riigi mitmeid sidusrühmi (Paavola, Gouldson, & Kluvankova-Oravska 2009). Kogukondade ja ettevõtjate kaasamisel põhineva rahvusparkide juhtimise populaarsuse kasv on tingitud erinevate juhtimissüsteemide ebaefektiivsusest (Bockstaela, Bahia, Seixas & Berkes, *et al.*, 2016).

Turismisihtkoha edukaks toimimiseks peavad avalik ja erasektor tegema tihedat koostööd, et saavutada maksimaalseid tulemusi. Koostöö peab toimuma sõltumatute turismiasjaliste vahel, kes tegelevad standardiseeritud protsessi käigus valdkonna

olulisemate küsimuste lahendamiseks (Olsen, 2016, lk 181). Erinevate turismi sidusrühmade vaheline koostöö peab keskenduma rohkem säästva arengu protsessides osalemisele ning erinevate osapoolte kaasamisele (D'Mello *et al.*, 2016). Samuti on oluline koostöö kohaliku kogukonna, turistide ja avaliku sektori vahel (Liao & Chern, 2015).

Kohalikel omavalitsustel on alati olnud juhtiv roll turismi arendamisel (Public – private sector, 2000). Rahvuspargi kui turismisihtkoha edukaks toimimiseks peavad era- ja avalik sektor tegema pidevat koostööd. Sihtkoht on turisti jaoks terviktoode ning ettevõtja edu sõltub sellest, kui edukalt suudab ta koostööd teha teiste ettevõtjatega ja kui edukas on erinevate toodete, teenuste ja ressursside ühendamine sihtkoha kui terviku loomisel (Haugland, 2011, lk 268). Avaliku sektori olulisemaks tegevuseks peab olema piirkonna kui turismisihtkoha arendamine ning turundamine (Ritchie & Crouch, 2003, lk 110). Sihtkoha iseloomustamiseks peab eksisteerima osapoolte vahel tugev suhtlus ning olema tagatud avatud ja paindlikud teenused (Leppier, 2000, lk 377).

Sihtkoha arendamisel on oluline jälgida ka, et keskendutaks kõikidele ressurssidele ja inimgruppidele, mis rahvuspargis turismi mõjutavad. Põhilisteks turismiressurssideks on tegevused ja võimalused, mis on tähtsaimateks sihtkoha külastuse põhjusteks. Samuti tuleb arvestada erinevate kasuteguritega, mis mõjutavad kohalikke kogukondasid. Rahvusparkide arendamisega kaasnevad erinevad sotsiaalsed nähtused, mis pakuvad kogukonnale võimalusi parandada elatustaset, haritust ning edasi anda kultuuripärandit. Lisaks tekivad võimalused luua atraktiivne elukeskkond ning parandada inimeste vaimset tervist ja leevendada stressi (Leung, 2018). Kaitsealad pakuvad inimestele loodusest saadavaid keskkonnateenuseid, et parandada heaolutunnet ning vaimseid ja füüsilisi kasutegureid (Svobodova, 2019).

Tihti süüdistatakse rahvusparkide olukordade halvenemises ning kaitsealade elujõulisuse hoolimatu reostamise ning ressursside ebaseadusliku kogumisega nii isiklikel kui ka kaubanduslikel eesmärkidel kohalikke inimesi (Jones, 2013). Sellega seoses on turism sageli kritiseeritud loodusliku ja kultuuriliste ressursside hävitamise eest (Deng, 2008). Uuringud näitavad, et kaitsealad peavad täitma mitmeid majanduslikke, ökoloogilisi ning sotsiaalseid funktsiooni immuniseerides end erinevate inimtekkeliste tegurite eest. Kahjuks puuduvad rahvusparkidel tihti rahalised võimalused arengutegevuste

alustamiseks ning vajalike muudatuste läbiviimiseks (Stern, 2008). Säästva turismi arendamise potentsiaalsed eelised kaitsealadel on majanduslike võimaluste loomine ning suurendamine, loodus- ja kultuuripärandi säilitamine ning elukvaliteedi parandamine kohalikes kogukondades (Eagles, 2013). Kaitsealade tulemused sõltuvad turismi arengu olemusest määratledes seeläbi sotsiaalmajanduslikud ja majandamisomadused (Lai & Nepal, 2018).

Lisaks säästva turismi juhtimisele nõuavad kaitstud alad koostööd kohalike kogukondade, ettevõtjate ja omavalitsuste vahel (Masuku, 2012). See kõik näitab, et kaitsealad peavad täitma mitmeid ökoloogilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid funktsioone immuniseerides end erinevate inimtekkeliste stressitegurite eest. Siiski jätkub ebapiisav rahastamine ning suureks väljakutseks on vajalike juhtimisstruktuuride ja koolituste läbiviimine (Baral, Stern & Bhattarai, *et al.*, 2008). Turismi jätkusuutlikul arendamisel peavad piirkonna valitsejad, ettevõtjad ja kohalikud kogukonnad töötama koos, et tagada parimad tulemused kestliku arengu piirkondades.

Kestva turismi arendamisel rahvusparkides on äärmiselt oluline leida harmoonia kohalike inimeste, ettevõtjate ning kõikide turismiasjaliste vahel, et tekitada kõikidele osapooltele sobiv keskkond. Sihtkoht rahvuspargi najal on terviktoode ning selle edukas arendamine sõltub piirkonna juhtimisstruktuuridest, avaliku- ja eraettevõtjate koostööst ning vajalike teenuste, toodete ja ressursside ühendamisest.

1.3. Rahvusparkide külastajate ootused, vajadused ja soovid

Turismimajandus muutub ja areneb kiirelt. Turismisihtkoha edukaks toimimiseks on vajalik olla kursis tänapäeva trendide ja muutustega ehk olla pidevalt teadlik külastajate eelistustest ning soovidest. Järgmises peatükis kirjeldatakse rahvusparke külastavate turistide ootusi, vajadusi ja soove ning võimalusi nende rahuldamiseks.

Kaitsealadel on kaks ülesannet: säilitada bioloogilist mitmekesisust ning pakkuda vaba aja veetmise ja turismi võimalusi (Leung, Spenceley, Hvenegaard & Buckley, *et al.*, 2018). Rahvusparke külastab iga aasta rohkelt inimesi, kes otsivad looduslähedasi elamusi. Selle tulemusena külastab igal aastal maailma maismaakaitsealasid

hinnanguliselt kaheksa miljardit inimest (Balmford, 2015). Turistide otsitud kogemused on väga erinevad, ulatudes meelelahutuslikest kuni vaimsete kogemusteni.

Klienditeeninduse põhitõdedest lähtudes võib öelda, et kliendi ootused ja vajadused mõjutavad nende tarbimist ja rahulolu. UNWTO (2011, lk 11) andmete kohaselt on kõik turismisihtkohad seotud reklaami ja turundusega, kuid liialt vähe pööratakse tähelepanu aktiivsetele tegevustele, atraktsioonidele ning erinevatele arendusvõimalustele. Olenemata sihtkohast ei ole oma täieliku potentsiaali täitmine realistlik, kui ei suudeta täita oma klientide ootusi ja vajadusi. Kliendi põhivajadused ei muutu, kuid muutuvad neid vajadusi rahuldavad tooted ning see tagab pideva vajaduse otsida uusi tõhusamaid võimalusi ning luua innovatiivseid lahendusi (Svatošová, 2013, lk 16–17). Sel moel säilitavad ettevõtted tegevuse ja arenevad vaatamata tugevale konkurentsile või halvale majandusolukorrale. (Svatošová, 2013, lk 16–17). Rahvuspargid peavad arvestama pidevate külastajate soovide ja vajadustega, et saavutada seatud eesmärgid ning olla atraktiivne sihtkoht. Kliendikäitumine on väga uuritud valdkond turismis, mille kirjeldamiseks kasutatakse mõisteid nagu „reisiharjumus“ ja „reisija käitumine“ (Căndea, 2013, lk 84). Pine ja Gilmore (1999) teooria kohaselt ei piisa konkurentsipüsimiseks pelgalt kliendivajaduste rahuldamisest, vaid võisteldakse elamuste loomisel, et saavutada teenuste puhul üllatus efekt.

Kaitsealadel on kaks ülesannet: säilitada bioloogilist mitmekesisust ning pakkuda vaba aja veetmise ja turismi võimalusi (Leung, Spenceley, Hvenegaard & Buckley, *et al.*, 2018). Rahulolu vaadeldakse kui külastaja kogemuse kvaliteedi mõõdikut (Moore, Rodger & Taplin, 2015). Kvaliteetsete kogemuste säilitamine on oluline, kui soovitakse, et kaitsealad jääksid atraktiivseks ja konkurentsivõimeliseks sihtkohaks. Sellise konkurentsivõimelise väljavaate kujundamisel peavad sihtkohajuhid mõistma külastajate ootusi ja kogemusi. Külastajate ootustele ja vajadustele vastavad tooted ning teenused on teenuse pakkumise alus ning tagavad inimeste rahulolu (Ziegler, 2012).

Üheks peamiseks kasvavaks innovatsiooniks turismis on emotsioonide juhtimine või kogemusturism, kus ümbritseva keskkonna või atmosfääri kaudu pakutakse midagi, mis annab tootele või teenusele lisandväärtuse (Kozak, 2014, lk 1604–1607). Turismitoodete mitmekesisus suurendab sihtkoha atraktiivsust ja konkurentsivõimed pakkudes mitmekülgsid kogemusi ja tegevusi klientide vajaduste rahuldamiseks.

On mitmeid faktoreid sihtkohta külastavate turistide sügavamaks mõistmiseks, et suurendada turistide rahulolu ja pakkuda kasulikke andmeid kaitsealade juhtkondadele otsuste vastuvõtmiseks (Doucouliagos & Hall, 2019). Rahulolu hinnang tekib kaitsealade külastajaid mõjutavate atribuutide kvaliteedi arvelt, mis põhineb nende hinnangul kaitsealade kogemusele. Paljud teadlased on üritanud mõista sihtkoha atribuutide sügavat tähendust, et suurendada külastajate rahulolu. Seetõttu on külastajate rahulolu kohta info saamine informeerituse seisukohalt ülioluline (Doucouliagos & Hall, 2010). Mitmed uuringud on näidanud, et klientidel on külastamisele eelnevalt tekkinud ootused, mis saavad kas täidetud või loobutakse nendest (Torres, 2014, lk 653). Kui teenuse kogemuse võrdlus ootusega on positiivne, tekib rahulolu (Cheng, Guo, & Ling, 2013, lk 897). Rahulolematus tekib, kui kliendi ootuse ja tegeliku kogemuse vahel on negatiivne lahknevus (Kaura, 2013, lk 19).

Looduspiirkondade külastajate ootuste mõistmine on oluline aspekt vastutustundlikus turismijuhtimises (Moyle & Weiler, 2017, lk 91). Turismi kestva arengut rahvusparkides vaadeldakse, kui keskkonna, sotsiaalsete ja majanduslike mõjutuste vähendajat ning positiivsete faktorite tekitajat (Frey & George, 2010, lk 621). Turismi vastutustundlik arendamine keskendub mitte ainult jätkusuutlikele tulemustele, vaid ka käitumisele ja protsessidele ning külastajate ootuste ja vajaduste ennetamisele (Mihalic, 2016). Paljud rahvuspargid on rahaliste vahendite vähendamise ja eelarvete kärpimiste puhul sunnitud saama iseseisvamaks (Campbell, 2012). Rahaliste vahendite vähenemise tõttu on nähtud muutusi külastajate programmides ning järjest rohkem on rahvuspargid hakanud ennast majandama ärikonteksti mõistes ja panustanud lisaatraksioonidele. Parkide haldajad vaatavad külastajaid, kui kliente, kelle vajadustele ja soovidele antakse suurem prioriteet. Külastajate rahalist panust peetakse oluliseks parkide suutlikkuse suurendamisel avalikkuse teenindamisel ja keskkonna kaitsmisel (Buckley, 2009).

Väga oluline on uurida külastajate motivatsiooni, ootuseid, rahulolu ja vajadusi ning tegureid, mis mõjutavad külastajate kogemust. Haukeland, Grue ja Veisten (2010) tuvastasid teenuste ja rajatiste dimensioonid, vastavalt külastajate vajadustele. Paljudes riikides üle maailma ja Skandinaavia/Norra kontekstis on rahvusparkide haldajad üha rohkem huvitatud külastajate vajadustest ja eelistustest. Parkide edukaks juhtimiseks on arendatud spetsiaalseid analüüsimis programme, et pakkuda piisavalt vabaaja veetmis

võimalusi ning teenindada turistide huvisid. Varasemalt jälgiti rohkem tulemusi külastajate rahulolu osas, kuid tänapäeval on järjest rohkem kasutusel mõõtmeid ja hindamisskaalasid külastajate kogemuse ja rahulolu hindamiseks. Paljud teadlased on üritanud mõista sihtkoha atribuutide sügavamat tähendust, et suurendada külastajate rahulolu. Seetõttu on külastajate rahulolu kohta info saamine informeerituse seisukohalt ülioluline (Doucouliagos & Hall, 2019). Mitmed uuringud on näidanud, et klientidel on külastamisele eelnevalt tekkinud ootused, mis saavad kas täidetud või loobutakse nendest (Torres, 2014, lk 653). Kui teenuse kogemuse võrdlus ootusega on positiivne, tekib rahulolu (Cheng, Guo, & Ling, 2013, lk 897).

Aastate jooksul on külastajate uuringud edasi arenenud ning rahulolu mõistmine ja mõjutamine on saanud analüüside lõppeesmärgiks.. Käitumuslikud kavatsused ehk lojaalsuskäitumised on paremad tulemusliku mõõtjad (Chi & Qu, 2008). Tulemuste kaudu saavad pargid suunata vahendeid lojaalsete külastajate hoidmiseks ning turismipargid kaitsta oma turupositsioone. Püsikülastajad on olulised, kuna nad on nõus maksma kõrgemat hinda piirkonna ja pargi teenuste eest ning positiivselt propageerima keskkonda. Jätkusuutliku külastajate voo loomiseks peavad pargid vastama nende vajadustele ja ootustele.

Olemasolevas kirjanduses on käsitletud erinevaid lähenemisi külastajate rahulolu mõõtmiseks (Moore, 2015, Tonge & Moore, 2007). Need lähenemisviisid ühendavad tajutava toimivuse mõõdikuid teenuse, rajatise või atribuutide tähtsusega, et määratleda külastaja kogemust (Tonge, 2011). Varased uuringud on kasutanud SERVQUALi ja HOLSTATi rahulolu mõõtmiseks, uurides lõhet teeninduse tajumise ja ootuste vahel (Moore, 2015). SERVQUAL on mudel, mille eesmärk on aidata hinnata klienditeenindust. SERVQUALi kaudu on võimalik mõõta klientide ootuste (soovitud ideaal) ja pakutava teeninduse (reaalsus) vahelist kaugust ning analüüsida teeninduse kvaliteeti ka laiemalt. Siiski on kaks külastajate rahulolu mõõtmiseks kasutatavat lähenemisviisi, mis on looduspõhises turismialases kirjanduses populaarsust kogunud, tähtsuse ja tulemuslikkuse analüüs (IPA) ja lünkade analüüs (GAP), mis põhineb külastaja hinnangul kaitseala omadustele. Kuigi süsteemid loodi algselt turunduseesmärkidel, on see leidnud laialdast kasutust turismi sektoris, (Tonge & Moore, 2007).

Kasvav huvi IPA vastu põhineb andmete esitamise ja tõlgendamise lihtsusel ning konkurentsivõime parandamise strateegiliste tegevuste soovitamisel (Azzopardi & Nash, 2013; Lai & Hitchcock, 2015). See ühendab külastajate tajutava tähtsuse ja jõudluse mõõdud kahemõõtmeliseks graafikuks, mis liigitab atribuudid nelja kvadranti. Esimene kvadrant, „jätkake head tööd“ kajastab kaitseala tugevusi ja konkurentsieelist. Selles kvadrantis asuvaid atribuute peetakse olulisteks ja hästi toimivateks ning vajavad pidevaid ressursiinvesteeringuid. Atribuutide tähtsus ja toimivushinnangud vastavad teenuse kvaliteedistandarditele või ületavad neid. Teine kvadrant kujutab endast "võimaliku ülekoormamise" piirkonda, mis sisaldab külastajatele vähetähtsaid atribuute, mis toimivad hästi, mis viitab võimalikule investeeritud ressursside raiskamisele juhtkonna poolt, mida saaks mujale ümber paigutada. Kvadranti 3 kirjeldatakse kui "madala prioriteediga" valdkonda, kus atribuudid ei ole olulised ega toimivad ning nõuavad juhtkonnalt vähem tähelepanu. Kõige kriitilisem piirkond on kvadrant neli ehk piirkonna koondumine. Siin peetakse atribuute kehvasti üleval, kuid suhteliselt olulisteks.. Neljas kvadrant esindab atribuutide peamisi nõrkusi, mis võivad külastajate kogemusi kahjustada. Need atribuudid nõuavad prioriteetse juhtimise täiustamist. Identifitseerides atribuudid tähtsuse ja toimivuse dimensioonis, annab IPA ülevaate sellest, millised atribuudid nõuavad viivitamatut juhtimistegevust. Iga kvadrant soovitab ka erinevat juhtimisstrateegiat külastajate rahulolu säilitamiseks ja/või parandamiseks (Dwyer, Cvelbar, Edwards & Mihalic, *et al.*, 2012). Seetõttu seab see prioriteediks juhtimismeetmeid, et soovitada piiratud ressursside optimaalset jaotamist parandades seeläbi külastajate rahulolu ning ületades ootusi.

Sarnaselt igale tootele on turismitoode arendatud, et täita ootusi ning rahuldada külastajate soove ja vajadusi. Turismimajanduse areng on antud tohutu tõuke erinevate turismitoodete arendamisele, et täita külastajate vajadusi. Lahemaa rahvuspark on üks Eesti külastavamaid looduslike keskkondasid ning pargi tulevaste juhtide ülesanne on luua parem keskkond külastajatele täites seeläbi nende vajadusi, ületada ootusi ning säilitada mitmekesist looduskeskkonda.

2. TURISMI JÄTKUSUUTLIK ARENDAMINE JUMINDA POOLSAAREL

2.1. Ülevaade Juminda poolsaare turismi hetkeolukorrast ja uuringu kirjeldus

Käesolevas peatükis antakse ülevaade turismi hetkeolukorrast Juminda poolsaarel. Peatükis tuuakse välja piirkonna peamised turismi tõmbenumbrid ning antakse üldine ülevaade piirkonnast, kui tervikust. Peatükis põhjendatakse lõputöö uuringu vajadust ning kirjeldatakse uuringu metoodikat.

Juminda poolsaar on osa Lahemaa rahvuspargist ning piirkonna peamisteks turismiressurssideks on mitmekesine loodus. Lahemaa rahvuspark on loodud Põhja-Eestile iseloomuliku looduse ja kultuuripärandi, sealhulgas ökosüsteemide, bioloogilise mitmekesisuse, maastike, rahvuskultuuri ning alalhoidliku looduskasutuse säilitamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks. Siin kaitstakse metsa-, soo- ja rannaökosüsteeme, samuti poollooduslikke kooslusi (loopealsed), geoloogiamälestisi (balti klint, rändrahnud, kivikülvid) ning ajaloo- ja arhitektuurimälestisi (Loodusega koos, *n.d*). Rahvuspark kuulub üleeuroopalisse Natura 2000 võrgustikku Lahemaa linnu- ja loodusala. Rahvuspargi pindala on 747,84 km², sellest maismaad 479,10 ja merd 268,74 km². (Kaitsealad, *n.d*). Esmakordselt on Jumindat mainitud 1290. aastal (Jumentake, *s.a.*). Juminda poolsaar on Kolga lahe ja Hara lahe vaheline poolsaar Eesti põhjarannikul Lahemaal. Pikkus ligi 13 km, laius lõunaosas kuni 6 km ning keskosa (33 m üle merepinna) on valdavalt kivine, idaküljel astanguline (Eestigiid, *n.d*). Suurt osa katab paks okasmets ning pikka rannikujoont katavad liivased ja kivised rannad. Külased on poolsaarel kokku kümme: Pudisoo, Pedaspea, Kolga-Aabla, Kiiu-Aabla, Leesi, Tammistu, Juminda, Tapurla, Virve ja Hara (Parim, *n.d*).

Lõputöö raames fookusesse võetud piirkonnas puuduvad turismi arendamise ja planeerimisega seotud osakonnad vallavalitsuse tasemel ning vähene koostöö ja hooajalisus mõjutavad turismi jätkusuutlikku arengut. Kuusalu vallas turismi arendamise ja planeerimisega seotud osakond puudub (Kuusalu, s.a.). Ainus viide vallavalitsuse lehel turismiga seonduvale on Kuusalu Ettevõtjate Liidu MTÜ poolt koostatud interaktiivne kaart (<https://www.kuusalu.ee/turism>) ning välja on toodud vaid osad piirkonna turismi objektid, majutusasutused ja toitlustuskohad.

Teema on uudne kuna Kuusalu vallavalitsuses puudub hetkel turismi jätkusuutlik arendamise kava, mis annaks võimaluse suurendada piirkonna majandustegevust, toetada uute ettevõtete arendamist turismisektoris ning luua kohaliku keskkonda toetav infrastruktuur Moscardo (2014, lk 367). rõhutab oma uuringutes turismiotsuste eduka juhtimise tähtsust. Seepärast on soovitatav, et turismiettevõtluse areng toimuks selgelt kohaliku omavalitsusega koostöös ning keskvalitsuse järel valve all. Suureks probleemiks Kuusalu vallas on tervikliku info leidmine teenuste ja majutus võimaluste kohta. Kohaliku omavalitsuse turismi jätkusuutliku arengukava puudumise (Kuusalu arengukava, s.a.) tõttu on tegevus piirkonnas jäänud tagaplaanile ning eraettevõtjate rahakotid ei võimalda iseseisvalt viia läbi vajalikke muudatusi. Samuti tegutsevad piirkonnas väikesed mikroettevõtted, kellel jääb tihti puudu võimalustest ning puuduvad isiklikud ressursid ja vajalikud toetused ideede realiseerimiseks. Koostöövõrgustikud peaksid siinkohal olema eelduseks, et jagada üksteisega teadmisi ja praktilisi kogemusi parema arendustegevuse käivitamiseks.

Juminda poolsaare turismi jätkusuutlikku arendamisel on paljud piirangud seotud Lahemaa rahvuspargis kehtestatud range kaitsekorralduskava tõttu. Kooskõlas looduskaitseaduse § 38 lõikega 7 kehtib Lahemaa rahvuspargis rannal ja kaldal kaitse eeskirjaga kehtestatud ehituskeeluvööndi ulatus. Ehituskeeluvööndi ulatuse määramisel on arvestatud Lahemaa rahvuspargi ja ranna või kalda kaitse-eesmärke ning seetõttu seda detail planeeringu alusel vähendada ei ole võimalik (Loodusega koos, n.d). Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, v.a reservaatides ja linnukaitse eesmärke täitvates sihtkaitsevööndites lindude pesitsusperioodil. Inimeste viibimine reservaatides ja sihtkaitsevööndite liikumispiirangutega aladel on aastaringelt lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud

tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel (Lahemaa, 2018). Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas ning kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud (Tõnisson, 2013). Keelatud on kasutada mootortransporti väljaspool ametlike teid ning maastikusõidukiga sõitmine piiranguvööndis supelranna, tiheasustusala haljasala ja liinirajatiste hooldustöödel ning maatulundusmaal põllu- ja metsamajandustöödel on keelatud. Sihtkaitsevööndis on keelatud, kooskõlas kaitseeeskirjaga sätestatud erisustega, majandustegevus, välja arvatud kutseline kalapüük Hauaneeme ja Ulkkari sihtkaitsevööndis (Lahemaa, 2018). Lisaks on keelatud loodusvarade kasutamine ning uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tee- ja tehnovõrgurajatiste või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks või rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Ranged piirangud seavad piirkonna turismi arendamisele suured piirangud.

Kohaliku piirkonna elu on aktiivselt asunud parandama MTÜ Juminda Poolsaare Külaselts. Külaseltsi eesotsas on piirkonna juhtfiguurid ning tehtud on suuri samme arendustegevuses. Läbi on viidud mitmeid edukaid projekte nagu Juminda vabatahtlike vetelpäästjate ühing, MTÜ Kuusalu ettevõtjate liidu alustamine ja korraldatud erinevaid ühisüritusi ning soovitakse arendada inimväärsel ja kaasaegset elukeskkonda, milles on väärtuslik koht ka endisaegsetel traditsioonidel (Jumentake, s.). Seltsile on olulisel kohal külaelu ja merenduse edendamine, traditsioonilise rannakalanduse ning pärandkultuuri säilitamine. Esimest korda koostati Juminda poolsaare arengukava seltsi poolt aastateks 2011–2016 ning eesmärgiks seati piirkonna elanike probleemide kaardistamine. Külaelanike probleemide vastuste analüüsini jõuti 2011. aasta jaanuaris ning selle tulemusel koostati järgmised töörühmad:

- Turvalisus ja keskkond.
- Ettevõtlus ja turism.
- Koostöö, infovahetus, identiteet.
- Traditsioonid, vaba aeg.

Kahjuks oli 2011–2016 aastal koostatud piirkonna arenduskava Juminda poolsaarel viimane.

Vaadeldes piirkonna üldist ettevõtete arvu peab tõdema, et piirkonnas puuduvad suuremaid majutusvõimalusi pakkuvad asutused ning turistide jaoks eksisteerivad piirkonnas üksikud puhkemajad. Positiivse külje pealt on piirkonnas lähi aastatel levima hakanud kodumajutuse pakkumisi läbi majutusportaalide nagu Airbnb ja Booking.com. Kokku loetles töö autor kahe portaali peale kokku 41 majutust pakkuvat asutust, millest 14 olid duubeltatud mõlemal lehel (Airbnb, Booking.com). Siiski on jätkuvaks probleemiks majutusasutuste puudumine ning paljud majutus ettevõtted müüvad ennast Juminda poolsaarel, kuid ametlikult paiknetakse piirkonnast eemal. Juminda poolsaare suureks probleemiks on kaupluste ning restoranide puudumine. Talve perioodil asuvad lähimad poed vastavalt 20 ja 16 kilomeetri kaugusel Kuusalus ning Loksal. Ainus piirkonna toidupoed tegutseb Leesi külas vahemikus mai-september, pakkudes küllaltki väikest valikut toiduaineid keskmisest kõrgemate hindadega. Külapoed sai püsti pandud tänu piirkonnas elavatele inimestele, kes moodustasid MTÜ ning vana kalavabrik restaureeriti inimeste isiklike finantsidega ümber toidupoe. Juminda poolsaare aktiivsed elanikud otsustasid hakata ühiselt poodi pidama ning ühistu asutajaliikmeid kogunes 58. Kokku tasus iga ühistuliige 1000 eurose sissemaks ning alustati piirkonna ainsa hooajalise poe pidamist. Algse protsessi käigus taodeldi lisarahastust kohalikust vallavalitsusest. Kahjuks keeldus vallavalitsus külaseltsi poe ning abiks tõttas LHV pank 15000 eurose toetusega (Maaelu, 2020). Restorane paikneb antud piirkonnas kaks, kuid enamasti keskendutakse ainult grupi tellimustele ning igapäevast üheksast üheksani teenindust ei pakuta.

Tähtsamad piirkonna vaatamisväärsused ja huviobjektid on Majakivi Pikanõmme õpperada loodushuvilistele, Hara allveesadama baas, Juminda tuletorn ja 1941. aasta hukkunute mälestuspaik poolsaare tipus. Mitteametlikult võib leida pikka rannikuäärt jalutades erinevaid maailmasõja aegseid piirivalve punkte, suurtükkide ja kuulipildujate pesasid. Kahjuks ei ole maailmasõja aegseid punkte kasutatud ametlikult turismiradades ning külastajate jaoks ei ole vaatamisväärsused kergesti leitavad. Piirkonna üheks huvitavamaks atraksiooniks on MTÜ Tammistu lambakasvatus, mis tegeleb lammaste kasvatamisega rannajoone seisukorra säilitamiseks. Kohapeal on võimalik sümboolse lisatasu eest viibida vabas õhus loomakasvatajatega ning maitsta head ja paremat. Kahjuks on teenus leitav ainult sotsiaalmeedias ning ainult eesti keelses formaadis.

Töö autor elab Juminda poolsaarel ning on aktiivselt seotud kohaliku külaelu arendamisega. Uuringu intervjuu küsimuste ettevalmistamisel toetuti varasemalt teoorias käsitletud allikatele (vt lisa 2). Saadud andmete analüüsimiseks kasutatakse sisuanalüüsi, mille käigus kategoriseeritakse kvalitatiivset tekstilist andmestikku kategooriateks. Sisuanalüüsi eesmärgiks on luua seoseid ja tuua esile mustreid ning tundeid teemade vahel (Julien, 2008, lk 62). Sisuanalüüs kujutab endast intellektuaalset protsessi, mille käigus kategoriseeritakse kvalitatiivne tekstiline andmestik kategooriateks, et tuua välja ning ära tunda mustreid ja suhteid muutujate või teemade vahel (Julien, 2008, lk 121).

Vastuseid uurimisküsimusele aitasid leida struktureeritud küsimused piirkonnas tegutsevatest turismiasjalistelt. Küsimused andsid kohalikele turismiasjalistele võimaluse peegeldada hetkeolukorda, tuvastada erinevate juht organisatsioonide võimalusi ning anda konstruktiivset tagasisidet olukorra parandamiseks. Saadud tagasiside võimaldas koos teoreetiliste allikatega formuleerida rea parandusettepanekuid ning täita lõputöö eesmärgi ehk esitada Kuusalu vallavalitsusele ettepanekuid turismi jätkusuutlikuks arendamiseks.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada Kuusalu vallas Juminda poolsaarel paiknevate väikekülade võimalused turismi jätkusuutlikuks arendamiseks ning esitada Kuusalu omavalitsusele ettepanekud turismi jätkusuutlikuks edendamiseks Juminda. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgmise uurimisküsimuse: Kuidas saaks Kuusalu vallavalitsus tõhustada omavalitsuse, ettevõtjate ja kohalike elanike koostööd turismi jätkusuutlikul arendamisel Juminda poolsaarel?

Intervjueeritavate inimeste leidmisega probleeme töö käigus ei tekkinud. Intervjuud viidi läbi näost näkku vormis ning talletati digitaalselt. Intervjuud viidi läbi perioodil 1. mai kuni 15. aprill 2022. aastal. Saadud andmed põhinevad küsitlenute väidetel ja autori vaatlustel. Küsitletavad kohalikud inimesed olid valitud Juminda, Tapurla ja Leesi küladest. Sihipärasesse valimisse kuulusid Kuusalu turismi piirkonna (Juminda, Hara, Tapurla, Leesi ja Kuusalu) asjalised ehk piirkonna elanikest turismiettevõtjad, omavalitsusüksuste esindajad ning kogukonna liikmed. Koostöös praktika juhendajaga valiti välja potentsiaalsed osalejad, kellele helistati ning lepiti kokku ajad intervjuude läbi viimiseks. Kõik intervjueeritavad nõustusid koheselt ning nelja päevase perioodi jooksul lepiti kokku kõik intervjuude ajad. Osalejate eelneval nõusolekul intervjuud salvestati ja

transkribeeriti. Intervjuude pikkus varieerus 30–50 minutini ning läbi viidud intervjuueeritavate arvu paika seadmisel lähtuti juhendaja tagasisidest.

Poolstruktureeritud intervjuu eesmärgiks oli uurida võimalusi kohaliku kogukonna, omavalitsuste ja ettevõtjate koostööks ning kaardistada piirkonnas olevaid võimalusi turismi jätkusuutlikuks arendamiseks. Küsimute koostamisel kasutati teaduslike allikaid (vt Tabel 2). Meetod võimaldas saada vastuseid spetsiifilistele küsimustele jättes intervjuueeritavale võimaluse välja tuua enda poolseid tähelepanekuid, teadmisi ja kommentaare. Pool struktureeritud intervjuu on paindlik, kuna võimaldab vestlusi pidada läbi erinevate veebi kanalite või telefoni teel (Ostenfeld-Rosenthal & Johannessen, 2014, lk 693). Uuringu andmete kogumiseks valiti kvalitatiivne uurimisviis ehk poolstruktureeritud intervjuu. Pool struktureeritud intervjuu võimaldab vestluse arengut ootamatutes suundades ning võib viia uute mõtete ja ideede tekkimiseni (Hesse-Biber & Leavy, 2011, lk 102). Uurimismeetod sai valituks, kuna võimaldas kätte saada ulatuslikke andmeid ning poolstruktureeritud vorm võimaldab intervjuud läbi viies küsida lisaküsimusi ja täpsustusi. Lenao ja Saarinen (2015, lk 209) peavad intervjuud eelistatumaks uuringu meetodiks saamaks põhjalikku ja asjakohast teavet erinevatel teemadel turismivaldkonnas. Hammond ja Wellington (2013, lk 91) peavad intervjuude väärtusteks võimalust võtta arvesse küsitletavaid väärtusi, mõtteid, ideid ja üldisi perspektiive. Kuna intervjuu on poolstruktureeritud siis sellest tulemevalt on vastused küsimustele erinevad, kuid üldine probleemi lahendamine on ühine eesmärk (Veal, 2011, lk 239–240). Teoreetilistele materjalidele toetudes töötati välja küsimused ning intervjuu tugines struktureeritud alapeatükkidel, võttes arvesse ka küsitlevate inimeste tähelepanekuid ning ideid.

Kvalitatiivses uuringus on valimi suurus sobiv, kui tänu sellele saab adekvaatselt uurimisküsimustele vastata (Laherand 2008, lk 67). Samas on intervjuude läbiviimisel omad miinused, nagu ajakulu uurimismaterjali ettevalmistamisel ja intervjuueeritavatel on tendents vastata sotsiaalselt soovitavaid vastuseid, kuid usaldusväärne õhkkond ja intervjuu suunamine vähendavad mõlemat (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, lk 192). Lähtudes eespool toodud seisukohast viis töö autor läbi pool struktureeritud intervjuud 13-ne osalejaga eri valdkondadest. Valimi koostamisel oli oluline silmas pidada, et võimalikult erinevate valdkondade esindajate ettepanekud, arvamused ja ideed saaks kirja

pandud. Eri valdkonna inimeste kaudu võimaldas saada erinevaid arvamusi, vaateid ning saada laiem pilt jätkusuutliku arendamise üldisest olukorrast ning inimeste teadlikkusest turismi kestlikul arendamisel.

Saadud andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi kuna võrreldes standardiseeritud ehk kvantitatiivse kontentanalüüsiga on kvalitatiivne sisuanalüüs oluliselt paindlikum. Kvalitatiivne sisuanalüüs lubab töö autoril analüüsida ka latentset sisu ning võtta arvesse ridade vahele peidetud tähendusi ehk kodeerida teksti autori vihjeid, kavatsusi ja eesmärgi ning tekstiliste märkide erinevaid tõlgendamisvõimalusi (Kvalitatiivne sisuanalüüs, *s.a.*). Kvalitatiivne sisuanalüüs annab detailise rohkuse vastustes mida ankeetküsitlusega ei ole võimalik saavutada (McMullan & O'Neill, 2010). Sisuanalüüs võimaldab keskenduda teksti peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele (Vanderstoep & Johnson, 2009). Sisuanalüüsi käigus antakse ülevaade uuritavast tekstist, kui tervikust ning vaatleb intervjuude terviklikku mustrit ja struktuuri. Lisaks sisuanalüüsile vormistati ka intervjuude transkriptsioonide põhjal sõnapilve mis on lihtne meetod teksti visualiseerimiseks ja mõistmiseks (Kuidas teha... 2020). Meetod aitab kinnitust leida intervjuu käigus välja toodud punktidele.

Sõnapilv on lihtne meetod teksti visualiseerimiseks ja mõistmiseks (Kuidas teha... 2020). Sõnapilve koostamiseks otsustas autor analüüsida kõiki intervjuusid koos, kuna eesmärk oli uurida kõikide juhtide sõnakasutust, mitte iga intervjuueeritavat individuaalselt. Enne sõnapilve koostamist koondas autor transkribeeritud intervjuud ühte dokumenti, eemaldas tekstist intervjuu küsimused ja laadis dokumendi wordclouds.com keskkonda. Genereeritud sõnapilvest eemaldati side- ja asesõnad, sama tähendusega sõnad grupeeriti ning välja toodi 25 kõige rohkem korduvat märksõna.

2.2. Uuringu tulemused

Lõputöö raames läbiviidud uuring keskendus Juminda poolsaare turismiasjaliste uuringule ning eesmärgiks oli väljas selgitada Kuusalu vallas Juminda poolsaarel paiknevate väikekülade võimalused jätkusuutlikuks turismi arendamiseks ning esitada Kuusalu omavalitsusele ettepanekud kestliku turismi jätkusuutlikuks edendamiseks.

Kohtumised olid kõik eelnevalt kokkulepitud ning välja olid töötatud konkreetsed intervjuuküsimused, millele sooviti vastuseid leida. Vastuste leidmiseks intervjueris töö autor kolmeteist turismiasjalist, kes töötavad või elavad Kuusalu vallas ning tegutsevad erinevatel elualadel. Konkreetne valim moodustati piirkonnas tegutsevate, töötavate ja elavate inimeste põhjal ehk kasutati sihipärast meetodit. Sihivalimi meetodil otsitakse kindlate teadmistega osalejad, kes sobivad analüüsi koostamiseks (Lewis, Bryamn & Futing, 2014, lk 885). Intervjueritavate seas olid kaks Kuusalu omavalitsuse spetsialisti ning neli piirkonnas tegutsevat ettevõtjat. Kohalikust piirkonnast ehk Tapurla ja Juminda küladest intervjueris töö autor kolme kohaliku inimest. Välise sisendi saamiseks intervjueriti kahte Lahemaa rahvusparki atesteeritud giidi. Kohtumised olid kõik eelnevalt kokkulepitud ning töö autoril ei tekkinud probleeme intervjuu aegade muutmisega ega kohtumiste tühistamisega.

Vastavalt teemaplokkidele uuriti intervjueritavatelt sissejuhatuseks, kuidas nad on sattunud elama Kuusalu omavalitsusse ning uuriti piirkonna suurimate negatiivsete ja positiivsete aspektide kohta. Suuremalt jaolt on kõik vastajad piirkonda sattunud elama põlvest põlve ning on kas üle võetud või asunud ise tegutsema ettevõtlusega. Kaks vastanud ostsid endale majad piirkonnas ning kaks intervjueritavat töötavad ainult piirkonnas. Kolmeteistkümnest vastajast üksteist elavad ning töötavad Juminda poolsaarel ning kaks inimest Kuusalu vallas. Piirkonna suurimateks plussideks lugesid intervjueritavad merd, looduslähedust ja head elukeskkonda. Piirkonnas elavad kolm kohaliku inimest tõid samuti välja vaikuse ja rahu olulisuse ning privaatsuse tähtsuse. Negatiivseks peetakse piirkonnas olevat puudulikku infrastruktuuri ning korraliku jäätmemajanduse puudumist kohalikes randades ja lõkkealadel. Peamiste puudustena toodi turismiasjaliste poolt välja võõrkeeli valdavate giidide puudust ning loodusturismi teenuse pakkujate vähest võimekust pakkuda teenuseid suurematele gruppidele. Kohaliku omavalitsuse töötajad tõid eraldi negatiivse küljena välja piirkonnast lahkuvate inimeste arvu ning selle mõjud üldisele piirkonna toimimisele ja jätkusuutlikule arengule.

„Kohalikud inimesed kardavad kõige rohkem turistidega kaasnevat reostust“ (piirkonna giid).

Positiivse külje pealt toodi välja head paiknemist Tallinna lähiümbruses, kuid halba infrastruktuuri ja bussi ühendusi pealinnaga.

„Tööle jõuab umbes 50 minutiga“ (Tapurla elanik).

Esimeses peatükis puudutasid kõik küsimused Juminda poolsaare turismi arengut. Töö autor uuris esimese küsimuse käigus, kuidas on viia aasta jooksul turismi olukord Juminda poolsaarel. Kõikide intervjuueeritavad tõid selgelt välja, et turismisektori külastatavus piirkonnas on suurenenud ja juurde on tekkinud kodumajutusi ning loodus- ja matkaradade üle rahvastumist. Üheksast küsitletavat inimest tõid välja kohaliku MTÜ poolt asutatud Leesi poe tähtsuse piirkonna arengule ning värske ja kohaliku toidukraami kättesaadavusele tänu kaupluse tekkele suveperioodil. Pooled vastajad tõid välja piirkonnas valitseva turismi Leesikalda puhkemaja omanik rõhutas Leesi poe ja kodurestoran Mer Mer tähtsust külastavate ööbijate jaoks. Samuti toodi väikesadamate puudust piirkonnas kuhu turistid ning kohalikud inimesed saaksid jätta oma paadid ning muud veesõiduvahendid. Ettevõtjad mainisid, et vald võiks rohkem panustada kohalike sadamate kordategemisele ja toetamisele, et luua võimalusi mereturismi arenguks.

„Leesi pood on suve perioodil kohalike inimeste päästerõngas“ (kohalik ettevõtja).

Intervjuueeritavad leidsid, et piirkonnas on avatud suveperioodil rohkem kodukohvikuid ning välja toodi restoran Mer Mer ning Johannese kohvik. Pooled intervjuueeritavatest arvasid, et turismi tõus piirkonnas on tingitud maailmas valitsevast Covid-19 pandeemiast, mis raskendab välismaale reisimist, kuid suurendab siseturismi. Samuti toodi välja, et turismi mõjutab suuresti sesoonsus ning viie aasta jooksul ei ole turistide arv talveperioodil suurenenud.

Järgmisena uuriti intervjuueeritavatelt nende arvamust turismi arendamise kohta Juminda poolsaarel ning paluti välja tuua turismi arendamisega kaasnevaid negatiivseid ja positiivseid külgi. Kohaliku omavalitsuse töötajad koos ettevõtjatega suhtusid turismi arendamisse positiivselt ning osapooled olid ühel meelel, et sellega kaasneb rohkem töökohtasid piirkonnas, paremad majanduslikud ressursid kohalikele ning võimalused tutvustada piirkonna kultuuripärandit. Negatiivse poolena peaaegu tõid kõik intervjuueeritavad välja hirmu seoses piirkonna metsaaluste ja randade reostamise ning flora ja fauna hävinemisega. Kolm kohaliku elanikku, kes tegutsesid väljaspool turismisektorit rõhutasid privaatsuse rikkumisele, rahu häirimisele ning tundmatute inimeste sissevoolule piirkonda. Üldisest tendentsist võis välja lugeda suurendatud huvi

turismi arendamisse, kuid kohalikelt inimeste poolt kergelt negatiivseid hoiakuid. Üldist turismi mõju piirkonnale hinnati neutraalseks, kaldega positiivse suunas. Positiivse mõju näitena toodi enim piirkonna korrastamist kohalike inimeste ning ettevõtlusalas aktiivsuse tõusu.

„Kohalikud inimesed näevad kõvasti vaeva, et külad oleksid ilusad“ (kohalik elanik).

Esimese bloki viimases küsimuses uuris töö autor intervjueeritavatelt erinevate poolsaart tutvustavate võimaluste kohta. Enamik intervjueeritavaid soovitasid oma külalistele või turistidele Leesi poodi, Juminda tipu vaatetorni ning Pika Nõmme- ja Maja kivi matkarada. Kõik küsitletavad soovitasid läbi mingite erinevate tegevuste nautida poolsaare loodust, pikkasid liivarandu ning seene- või marjametsasid. Pooled küsitletavatest soovitasid külastada piirkonnas viimastel aastatel jõudsalt arenenud Hara sadamat, kus suveperioodil tegutseb purjekool, rannakohvik ning kalakasvatus. Eraldi toodi välja piirkonnas asuvad külastamist väärt restorani Mer Mer ja Johannese kodukohvikut.

„Toitlustuskohtasid võiks avatud olla ka talveperioodil“ (kohalik suvitaja).

Neli inimest tõid spetsiifiliselt välja linnuvaatluse võimalused rannikualadel ning Tapurla küla restaureeritud piirivalve torni, mille otsast avaneb vaade poolsaarele. Samuti arvasid kõik kohalikud inimesed, et näitaksid ja tutvustaksid kindlasti poolsaare rannikujoont ning viiksid oma külalised mere või kalastusretkele. Samuti mainiti, et piirkonnas on väga vähe võimalusi oma paatide hoiustamiseks, et viia külalisi mere retkedele.

Järgmises ploki uuris töö autor intervjueeritavatelt turismi kestliku arendamise ning sellega kaasnevate positiivsete ja negatiivsete külgede kohta. Esimeses küsimuses uuris töö autor intervjueeritavatelt kestliku turismi tähenduse kohta. Maailma turismiorganisatsiooni tähendusele kõige lähedasemad vastused andsid kaks inimest, kes mainisid vestluse käigus kõiki tähtsamaid märksõnasid ehk majanduslikke-, sotsiaalseid- ja keskkonnamõjusid. Kolm ettevõtjat arvasid, et tegemist on järgmistele põlvkondadele jäetavate päranditega ehk ettevõtluse pärandamisega põlvest põlve. Viis inimest arvasid, et säästev turism peaks kasutama optimaalselt keskkonda ja säilitama looduslikku pärandit. Kõikidest küsitletavatest avaldasid kaheksa arvamust, et see on osaliselt või

täielikult looduskesskonna säilitamisega. Kaks inimest tõid välja, et kindlasti peaks kestlik arendamine võtma arvesse piirkonna väärtusi, traditsiooni ning säilitame kultuuripärandit. Seitse inimest arvasid, et jätkutuulik turism peaks kuidagi olema seotud majandustegevusega ning aitama selle arengule kaasa. Pooled küsitletavatest pakkusid välja, et arendustegevus peaks looma paremaid võimalusi kohalikele inimestele ehk looma töökohtasid. Kokkuvõtvalt mainisid kõik küsitletavad ära mingid jätkusuutliku arengu kasutegurid ja osalised mõisted.

Järgmises küsimuses paluti küsitletavatel välja tuua turismi kestliku arendamise positiivseid ja negatiivseid külgi. Korduvalt toodi välja üle rahvastuse probleem ning metsaalade ja randade reostamine. Kaks kohaliku inimest leidsid, et arendustegevusega kaasnevad muudatused võiksid luua paremad tingimused mereturismiks ja korrastada vanu meresadamaid. Kolm kohaliku inimest kartsid, et arendamisega kaasnev turistide voog rikub piirkonnas valitsevat vaikust ning läheduses paiknevad RMK matkarajad rikutakse ja tallatakse ära. Positiivse mõju näitena toodi enim piirkonna korrastamist ning ettevõtlusalase aktiivsuse tõusu ja sellega kaasnevat suurenenud majandusliku tulu. Kolm inimest mainisid, et arendamisega suureneb piirkonna tuntus ning hakatakse märkama kohaliku kultuuripärandit. Turismi negatiivse mõju peamiseks hirmuks oli prügistamine ning seda mainisid kõik intervjueeritavad. Viis inimest arvasid, et hetkel on piirkonna külastus piisav arvestades poolsaare suurust ning võimekust arvestades toitlustusasutuste, majutuste ja poodide arvu.

Kolmandas plokis uuris töö autor turismitegevuse koordineerimise ja sellega kaasnevate rollide kohta Juminda poolsaarel. Intervjueeritavatel paluti kirjeldada, millised rollid peaksid olema Kuusalu vallavalitsuses, piirkonna ettevõtjatel, MTÜ ning kohalikel inimestel. Esimesena sooviti uurida, milline peaks olema Kuusalu vallavalitsuse roll ja vastutusalad. Ühe valla töötaja sõnul peab vald olema pigem informatsiooni vahendaja ning initsiatiiv peab tulema kohalikelt inimestelt, kuid rõhutasid, et valla roll võiks olla vahendaja inimeste ja organisatsioonide vahel. Teise vallavalitsuse töötaja arvates peaks piirkonna turismi arendamise eest vastutama RMK.

„Piirkonna turismi arendamise eest peaks vastutama RMK“ (vallavalitsuse töötaja).

Üheksa intervjuueeritavat tõid välja, et vald peaks vastutama infopäevade korraldamise, piirkonna turunduse, toetuste andmise, prügimajanduse ja infrastruktuuri eest. Pooled küsitletavad arvasid, et vallas peaks töötama konkreetne turismi edendamise tegelev projektijuht või töötaja, kes omaks ülevaadet piirkonnas toimuvast, turundaks valda ning aitaks parandada koostööd turismiasjaliste vahel. Turismiettevõtjad rõhutasid enim turismi kajastamist valla arengukavades, põhjendades, et see on oluline, kuna hõlbustab ettevõtjatel projektirahastuse taotlemist.

„Vallavalitsus peaks arvestama rohkem kohalike inimeste arvamustega“ (kohalik ettevõtja).

Üheksa inimest arvasid, et vald peaks olema vastutav ingliskeelsete piirkonda tutvustavate infolehtede ja informatsiooni levitamise eest Kuusalu kodulehel. Ühe valla töötaja sõnul on ingliskeelse kodulehe tõlkimine ning informatsiooni edastamine liialt aeganõudev tegevus, millega raisatakse tähtsaid ressursse. Samuti leiti, et vald peaks tihedalt tegema koostööd erinevate turismiorganisatsioonidega nagu Visit Harjumaa ja Estonia, MTÜ Kuusalu ettevõtjate liit ja RMK, et tuua piirkonda spetsialiste, kes jagaks oma kogemusi ja teadmisi kohalike inimestega. Toodi välja rahalise toetuse puudumist valla eelarvest ja minimaalset turismi kajastamist arengukavades. Korduvalt mainiti üldist piirkonna ja taristu arendamist ning turundusalaseid tegevusi koostöös piirkondlike turismi arendusorganisatsioonidega valla poolt.

„Ilma turunduseta sinki saiale ei saa“ (kommunikatsioonispetsialist, kohalik inimene).

Järgnevalt uuriti osalejatelt, milles seisneb nende arvates kohaliku kogukonna roll piirkonna kestliku turismi arendamisel. Kümme vastajat nimetasid kogukonna rolli piirkonna korrastamisel ning parema elukeskkonna loomisel. Näidetena toodi välja küla seltside ning mittetulundusühingute tegevusi läbi erinevate talgute ja ühistevõtte/ürituste ning puhkekohtade rajamise. Paljud vastajad rõhutasid, et eelmainitud tegevuste elluviimiseks on vajalik aktiivsete eestvedajate olemasolu kogukonnas, kuid rõhutati nende puudumist. Pooled küsitletavad märkisid, et turistide tuleks küll vastu võtta sõbralikult, kuid kindlasti peaks külastavatele inimestele tegema märkusi, kui näha reostamist ja metsaaluste all tule tegemist. Järgmises küsimuses palus intervjuueerija välja tuua ettevõtjate, MTÜ ja küla seltside rolli ja vastutusalasid.

Vallavalitsuse töötajad rõhutasid ettevõtjate, MTÜ ja küla seltside olulisust, kui piirkonna kestliku turismi eestvedajaid ja arendajaid. Kohalikud ettevõtjad nägin ennast, kui piirkonna majandustegevuse arendajaid, töökohtade loojaid ning kultuuripärandi tutvustajaid. Viis vastajat tõid välja ettevõtete tähtsuse piirkonna tutvustamisel turistide ning koostöö pakettide arendamisel. Intervjueeritavad arvasid, et läbi erinevate koostöö tegevuste on ettevõtjatel võimalik luua erinevaid suhtlus võrgustike, et pakkuda interaktiivsemaid ning mitmekesisemaid tegevusi turistidele.

„Ettevõtjatel peaks nagu seentel olema enda niidistik“ (kohalik giid).

Külaseltside rolli nähti rohkem seostuvat piirkonna korrahoiu ja ürituste korraldajana kohalikele inimestele. Kaheksa küsitletavat arvasid, et küla seltsid on olulisel kohal, et jagada informatsiooni ning edendada erinevaid tegevusi ja üritusi piirkonnas elavatele inimestele.

„Tapurla paadiühistu korraldab iga aastaselt erinevaid merele sõite piirkonna lastele ning ka teised külaseltsid piirkonnas peaksid korraldama rohkem tegevusi piirkonna elavdamiseks“ (ettevõtja ja kohaliku kogukonna liige).

Piirkonna kestliku arendamise piirangutena toodi vastajate poolt enim välja Lahemaa kaitsealast tulenevaid regulatsioone. Looduskaitselisi piiranguid loeti olulisemaks ettevõtlust takistavaks teguriks suurema osa vastajate poolt. Kaitsealad toodi samas välja ka ettevõtlust soodustavate teguritena, rõhutades nende olulisust loodusturistide piirkonda meelitamisel. Giidid tõid välja näiteid, kui RMK keelas poolsaarel soovitud teeviitade paigutamise, kuna tegemist on loodust reostava tegevusega.

„Ma ei saa aru, kuidas see post loodust reostab“ (kohalik giid).

Neli inimest leidsid, et RMK ei tee piirkonna korrashoiul piisavalt tööd ning keelab ettevõtjatel arendustegevuse teeviitade ja märgiste panemise. Kõikide asjaliste poolt nimetati erinevaid tegureid nagu hooajalisus, ressursside ja toetuste puudust ning piirkonna elanike huvipuudust. Viis intervjueeritavat arvasid, et arengut piiravad ka valla poolt väljastatud piirkonna detailplaneeringud. Samuti toodi välja ehituslike piiranguid ranna vööndist ning uute ehituslubade väljastamise keerukust uute ettevõtete rajamiseks. Lisaks rõhutasid seitse inimest, et bürokraatia korda ajamine vallavalitsuse ja keskkonna

ameti kaudu on äärmiselt aeganõudev ning närve sööv protsess. Kuna uute elamumaade tekkimine ja müük on piiritletud siis uute turismiüksuste rajamine piirkonnas on äärmiselt keerukas. Küsitletavad tõid välja, et valla vähete rahaliste ressursside tõttu piirab vähene toetuste olemasoleva piirkonna aredustegevust. Lisaks toodi välja piirkonna kõrvalist asukohta ning komplektsete turismiteenuste pakkumise võimaluste puudumist. Ressursside puudusest tingitud piiranguid toodi välja enim ettevõtjate poolt ning peamiselt peeti silmas majanduslikke ressursside puudumist ja maapiirkonnas raskendatud laenu saamis piiranguid pankade poolt.

Neljandas blokis uuris töö autor turismiasjaliste koostöö kohta intervjueeritavatel. Peatüki esimeses küsimuses palus intervjueri hinnata turismiasjaliste vahelist koostööd ning välja tuua külgi, mis vajaksid parandamist. Küsitletud neljast ettevõtjatest hindas kolm turismiasjaliste koostööd halvaks ning tõid välja vähese vallavalitsuse panuse, toetuste puudumise ning Kuusalu valla üldise halva rahalise seisukorra. Kõik ettevõtjad leidsid, et ettevõtjate omavaheline koostöö võiks olla parem ning paremate eesmärkide saavutamiseks võiksid tekkida paremad suhtlusvõrgustikud. Neli piirkonnas elavat inimest leidsid, et koostöö on olemas, kuid vajaks parandamist. Mõlemad giidid leidsid, et piirkonna inimesed peaksid looma suuremaid koostöövõrgustikke, kuna aktiivsed inimesed üritavad läbi viia muudatusi ainult enda kogukondades ehk külades. Samuti arvas üks vallavalitsuse töötaja, et piirkonnas peaks olema turismi koordineeriv inimene. Üheksa inimest arvasid, et vallavalitsus peaks olema koostöö eestvedaja ning kümme inimest, et vallas peaks olema tööl turismi suunitlusega inimene, kes aitaks levitada informatsiooni. Vallavalitsuse töötajad arvasid, et koostöö on piisav, kuid ruumi parandamiseks on. Kaks inimest jäid osaliselt neutraalseks kuna ei nähtud koostöö arendamisel potentsiaali omavalitsuse võimekuse tõttu asju organiseerida ning nagunii ei kuulata inimesi.

„Vallavalitsus tegutseb ainult valimiste eel“ (kohalik ettevõtja).

Järgmises küsimuses uuriti intervjueeritavalt, kuidas parandada turismiasjaliste vahelist koostööd. Üheksa inimest leidsid, et vallavalitsus võiks korraldada infopäevasid ning kutsuda kohale turismi eksperte erinevatest valdkondadest nagu EAS, turismiliidud jne. Seitse inimest arvasid, et vald peaks kaasama rohkem kohalike inimesi ning panustama väliste ekspertide ideedele ja arvamustele. Vallavanema arvates koostööd peaksid

arendama läbi erinevate turismiorganisatsioonide nagu RMK, Visit Estonia ja Lahemaa. Küsitletavate inimeste meelestus koostöö arendamise kohta oli positiivne ning kümme küsitletavat soovisid piirkonnas näha rohkem ühiste ürituste, tegevuste ja kogukonna kaasamist. Ploki viimases küsimuses uuriti inimestelt, kes peaks olema jätkusuutliku turismi arendamise eestvedaja ning kuidas ja miks. Kümme küsitletavat arvasid, et kestliku turismi arendamise eestvedaja peaks olema kohalik vallavalitsus. Neli küsitletavat ja ettevõtjad tõid välja vallavalitsuse paremad majanduslikud võimalused ning toodi näiteid Tartu, Viimsi, Pärnu ja teistest omavalitsustes töötavatest turismiekspertidest.

„Ma tõesti ei saa aru miks teistes valdades on eksperdid aga meie omad istuvad ja vaatavad pealt“ (kohalik ettevõtja).

Küsitletavate arvates peaks vald olema eestvedaja kuna piirkonda tekkivate ettevõtlus võimaluste tõttu väheneb töötus vallas ning aeglustub linnastumine. Leiti, et tänu suurenevale turistide arvule ning piirkonda voolavale majandlikele ressurssidele tekivad vallal paremad võimalused jäätmemajanduseks ja infrastruktuuri parandamiseks. Ühe vallavalitsuse töötaja sõnul peaksid eestvedaja rollis olema kohalikud aktivistid, ettevõtjad ja MTÜ, et parandada enda majanduslike võimalusi. Kümme intervjuueeritavat leidsid, et vallavalitsus peaks turismi edendama läbi palgatud turismi töötaja/töötajate, kes vastutavad piirkonna kestliku turismi arendamise eest. Kaheksa küsitletavat arvasid, et vallavalitsus peaks korraldama infopäevasid ja kaasama eksperte piirkonna jätkusuutlikuks arendamiseks.

Viies peatükk keskendus teadlikkuse tõstmisele kestliku turismi arendamisel ning esimeses küsimuses uuris töö autor, kuidas saaks tõsta kõikide turismiasjaliste teadlikkust turismi kestliku arendamise võtmeteguritest ja tegevustest. Kaheksa inimese arvates peaks teadlikkuse tõstmisekeks kohalik omavalitsus korraldama kas ise või kutsuma infopäevade ja ürituste raames eksperte rääkima kestliku turismi kasuteguritest. Kahe kohaliku inimese sõnul ei ole teemat rohkem vaja uurida kuna kardetakse arendamisega kaasnevat turistide horde. Vallavalitsuse arvates peaksid kohalikud turismiga tegelevad ettevõtjad ning MTÜ ja küla seltside juhid tegema selgitustööd kohalikule kogukonnale, et parandada inimeste arusaama kestlikust turismist. Ettevõtjate arvates peaks vald tegelema põhjalikuma selgitustööga ning toetama rohkem kogukonna turismialgatusi, et

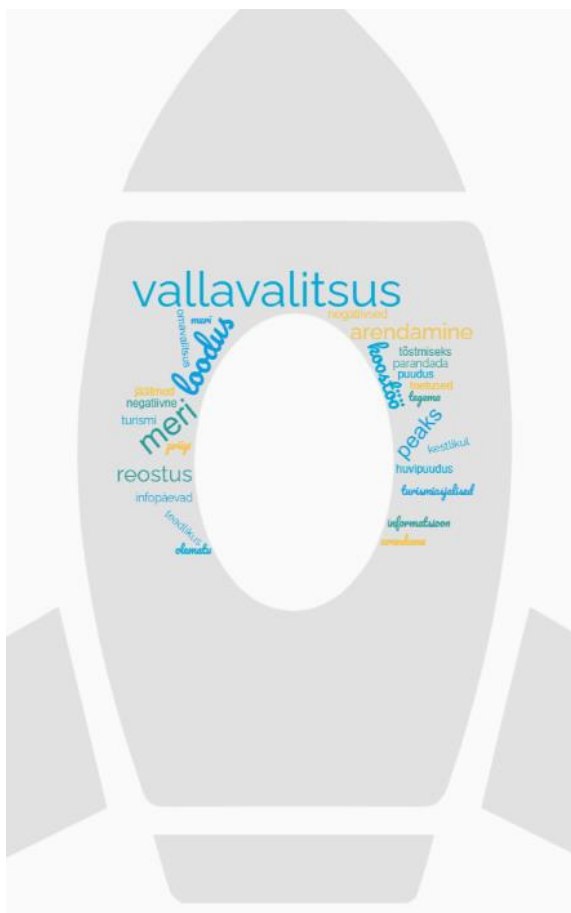
tõuseks inimeste teadlikus kestliku turismi arendamisest ja kasuteguritest piirkonnale. Järgmise küsimusega uuriti, kuidas tõsta turistide teadlikust keskkonna hoiust ja nende rollist turismi kestlikul arendamisest. Kümme inimest tõid välja teeviitade puudumist turismiobjektidel, jäätmemajanduse puudumist randades ja inglise keelse informatsiooni puudumist vallavalitsuse kodulehel. Küsitlevate arvates tuleb inimeste teadlikust tõsta infoplaatide, märgiste ning jäätme kogumispunktidega. Seitse inimest mainisid, et nende külates puuduvad vajalikud sildid, mis näitavad kuhu turistid peavad panema oma prügi või puuduvad avalikud prügikastid. Ettevõtjat arvasid, et inimeste roll kestlikul arendamisel kaasneb siis, kui tarvitatakse kohalike ettevõtjate teenuseid või toitaineid. Kaks ettevõtjat arvasid, et majutusasutused võiksid jagada turistidele infovoldikuid Lahemaa keskkonna hoiust ning RMK puhkealad võiksid olla paremini organiseeritud.

„RMK aladel puudub videovalve ning meie küla telkimisplatsilt varastavad inimesed puid“ (kohalik giid).

Viimases alapeatükis uuris töö autor milliseid kestlikku turismi toetavaid koostööpakette saaks intervjueeritavate arvates külastajatele pakkuda Juminda poolsaarel. Kõik intervjuu küsitlavad mainisid, et kindlasti peaksid koostööpaketid olema seotud mingil määral merega või loodusega. Üheksa inimest pakkusid võimalusi, kuidas ühendada majutus erinevate merel seotud tegevustega nagu kalastamine, lõbusõidud paatidega, loodusmatkad, linnuvaatlusega rannikul. Kaheksa inimest leidsid, et erinevad tegevused peaksid olema seotud loodusega läbi erinevate matkade ja giidi ekspeditsioonide. Kõik osalejad nentisid, et piirkonnas aktiivseid tegevusi nagu seikluspargid, skautrite rent ei ole. Ettevõtjad arvasid, et kohalikud ettevõtted peaks looma omavahelisi pakette ning neid välja reklaamina. Välja pakuti erinevaid ideid, kuidas ühendada majutustegevused erinevate looduslähedaste võimalustega nagu kalastamine, giididega tuurid Lahemaa rahvusparkis ning kohaliku ranna kultuuri tutvustamine. Seitse inimest leidsid, et kohalikud ettevõtjad peaksid omavahelise koostööga arendama pikemaid ööbimisega pakette, mis hõlmaksid mitme päevase külastuse raames erinevaid kohaliku piirkonda tutvustavaid tegevusi. Kahe inimese ja ühe ettevõtja arvates sobiksid rannaniidud väiksemat sorti lihavedelike kasvatamiseks ja näitamiseks, et tõsta rannaniidu taastamise kaalu ühiskonna jaoks ning tekitab paremaid võimalusi ranniku avastamiseks läbi erinevate teenuste.

Viimases küsimuses soovis töö autor teada, kuidas turundada Juminda poolsaart külalisele, kes väärtustab keskkonnahoidu, loodust ja kultuuripärandit. Üle poolte vastanutest leidis, et kohalik omavalitsus peaks aktiivsemalt tegelema turundustegevustega ja eriti välismaalaste suunal. Seitse inimest arvas, et turundada tuleks rannikujoont kuna Kuusalu vald on kõige pikema rannikujoonega vald Eestis. Samuti avaldasid osad küsitletavatest kartust liigse turundamisega kaasnevatele inimeste hordidele ning liigse turismiga kaasnevalt reostusele. Ettevõtjate arvates tuleks planeerides turismitegevusi ning turundust looduskaitsealal arvestada mitmete teguritega, nagu vastutustundlik turism ja selle mõju keskkonnale, sest suureneva külastajate hulgaga tuleb säilitada siiski väärtuslik looduskooslus. Kahe inimese ja ühe ettevõtja arvates sobiksid rannaniidud väiksemat sorti lihavesi kasvatamiseks ja see tõstab sellistes kohtades rannaniidu taastamise kaalu ühiskonna jaoks ning tekitab paremaid võimalusi ranniku avastamiseks.

Lisaks kvalitatiivsele analüüsile koostas töö autor kõikide intervjuueeritavate põhjal sõnapilve (Joonis 1). Sõnapilve tegemiseks kasutati kvalitatiivse uuringu sõnavara analüüsimiseks mõeldud programmi veebilehel www.wordclouds.com. Sõnapilv annab ülevaate intervjuudes enim kasutatud sõnadest.

Joonis 1. Sõnapilv. Autori koostatud.

Sõnapilvest tuleb kõige enam esile sõnad loodus ja meri, mis iseloomustavad piirkonna kõige positiivsemaid omadusi. Tegusõnad nagu arendama, parandama, tõstma ning koostöö iseloomustavad ettevõtjate ja turismiasjaliste rohkeid soovitusi, kuidas vallavalitsus peaks tegema või sisse viima erinevaid muudatusi. Samuti on mainitud rohkelt sõnasid „negatiivne“, „arendamisel“, „vallavalitsus“ ja „koostöö“ ehk sõnad mille puudumist rõhutasid enamik intervjuueeritavatest. Samuti rääkisid intervjuueeritavad peaaegu kõik vallavalitsuse nõrgast juhtimispoliitikast, turismi arendamise puudumisest ning tõid välja valla negatiivset suhtumist üldisesse turismi planeerimisse.

Uuringut läbi viies olid kõik intervjuueeritavad väga avatud küsimustele vastates ning tihti pidi töö autor teemadel püsimiseks suunama küsitletavaid kursile tagasi. Kõige enam murekohtasid piirkonnas tõid esile kohalikud ettevõtjad ning giidid, kuid kõikide intervjuueeritavate ühiseks hirmuks oli turismi arendamisega kaasnev reostus. Protsessi käigus saadi väga väärtuslikku tagasisidet ning ideid parandusettepanekute esitamiseks

Kuusalu vallavalitsusele. Üldises tendentsis olid enamus intervjuueeritavad osaliselt rahul praeguse piirkonna turismi seisukorraga, kuid nähti, et võimalusi arendamiseks ning koostöös osapoolte vahel on väga palju ning rohkelt kriitikat avaldati vallavalitsuse tegutsemise kohta.

2.3. Järeldused ja ettepanekud Kuusalu vallavalitsusele

Alapeatükis esitatakse teooriale ja lõputöö uuringu tulemustele tuginevad järeldused ning ettepanekud turismi jätkusuutlikuks arendamiseks. Analüüsi kokkuvõttele tuginedes tehtud järelduste põhjal koostas töö autor ettepanekud Kuusalu omavalitsusele jätkusuutlikuks turismi arendamiseks. Ettepanekud tehakse lähtudes uuringu tulemustest, kirjalikest allikatest ning piirkonna eripäradest.

Rasoolimanesh ja Jaafar (2016, lk 92) rõhutavad, et kohalike elanike tajutavast turismialasest mõjust sõltub nende suhtumine. Positiivse mõju tunnetamise korral suureneb kogukonna toetus turismi arendamisele, negatiivse mõju tunnetamine aga heidutab elanikke arendamist toetamast. Seega võib uuringust järeldada, et turismi jätkusuutlik arendamine ei takerdu kogukonna toetuse puudumise taha. Lisaks kogukonna toetusele ei leidnud uuringus osalejad, et turismi olukord viimase viie aasta jooksul oleks drastiliselt muutunud, kuid toodi välja, et COVID-19 viiruse kõrghetkedel suurenes piirkonna matkaradade ja randade külastus. Suurenenud külastusega kaasnes rohkem reguleerimata lõkkekohtasid, üldist reostust ning randade täitumist väljas poolt tulevate inimestega.

Uuringu tulemused näitasid, et kohaliku kogukonna elanikud, kes otseselt ei ole seotud turismisektoriga, ei tunneta selle mõju oma igapäevaelule. Kõikide kohalike kogukonna elanike suurimaks murekohaks on piirkonna looduskeskkonna reostamine suurenevate turismi voogudega. Kohalike inimeste jaoks ei ole hetkel piirkonnas valitsev turismi olukord põhjustanud olulisi kaebusi ega murekohti ning pigem muretsetakse turismi suurenemisega kaasnevate ohtude pärast nagu reostus, loodusradade rikkumine ning flora ja fauna hävinemine.

Intervjuude käigus selgus oluline nõrkus, milleks on turismiasjaliste koostöö puudumine. Baggio ja Cooper (2010, lk 1758) järgi on turismi sihtkoht koostöövõrgustik, mis ühendab

turismiasjalisi, kelle produktiivsusest sõltub sihtkoha edukas toimimine. Lihtsakoeliselt seletades sõltub sihtkoha edukus turismiasjaliste tööst ja koostööst. Turismiasjalised peaksid tegema koostööd, looma suhtlusvõrgustikke ning keskenduma sihtkoha hüvedele, mitte üksikisikulisele edule. Sihtkoha arendustegevuste edukuse aluseks on kõigi seotud turismiasjaliste toetus ja koostöö (Aqueveque & Bianchi, 2017, lk 451).

Poolstruktureeritud intervjuu analüüsist selgus, et koostöö turismiasjaliste vahel on minimaalne ning vajab parandamist. Kohalike kogukondade ja turismiasjaliste kaasamine võib tuua kaasa paremaid ning uudsemaid ideid ja aidata organisatsioonidel efektselt arendada turismi piirkonnas (Marzuki, 2008, lk 239). Piirkonna kaks giidi ja ettevõtjad leidsid, et piirkonna kestliku arendamise ja koostöö parandamiseks võiks vallavalitsus luua turismi arendamise ja planeerimise töörühmad kogukondades, et teha koostööd ning ületada erinevaid arendamise käigus tekkivaid takistusi. Kümme intervjuueeritavat arvasid, et vallavalitsus võiks palgata spetsialisti turismi arendamiseks vallas. Eduka turismialase partnerluse põhielementideks on konkurentsivõime, koostöövalmidus, aeg, usaldus, pühendumus, selged eesmärgid, kasusaajad ja ühine otsustusprotsess. Koostöö arendamine turismialases partnerluses on kriitilise tähtsusega ning annab lisahüvesid (Peroff, *et al.*, 2017, lk 101). Koostööd turismisihtkohtades käsitlevad väga paljud teooriad ja mitmed uuringud, kuid ühiseks jooneks saab tuua elamuse loomise. Koostööd piirkonnas soosib ka turismimajanduse ja turismitoodete iseloom kuna tegemist on väga väikese piirkonnaga ning jätkusuutliku turismi arendamiseks peaksid erinevad osapooled tegema koostööd. Pikaajalise eduka koostöö eelduseks on usaldusel ning siirusel põhinev koostöö kogukonnas (Waayers, Lee & Newsome, 2012, lk 675). Poolstruktureeritud intervjuu analüüsist selgus, et koostöö turismiasjaliste vahel on minimaalne ning vajab parandamist. Uuringu tulemused näitasid selgelt, et peaaegu kõik intervjuueeritavad leidsid, et koostöö turismiasjaliste vahel piirkonnas vajab parandamist. Uuringu käigus selgus, et üheksa intervjuueeritavat kurtsid informatsiooni puudumise üle kohalikul omavalitsuselt.

Uuringu tulemuste põhjal esitab töö autor vallavalitsusele järgnevad ettepanekud koostöö parandamiseks turismi jätkusuutlikuks arendamiseks Juminda poolsaarel. Ülevaate parandusettepanekutest Kuusalu vallavalitsusele on toodud lisade all paiknevas tabelis (vt tabel 3).

- Ekspertide ettevalmistamine ehk partnerluse korraldamine horisontaalselt hõlmates era- ja avaliku sektori koostööd.
- Partnerluslepingute seadmine ehk ühiste huvidega organisatsioonidega partner koostöö rajamine.
- Partnerlus struktuuri arendamine ehk kohalike turismiasjaliste kaasamine otsustusprotsessidesse, et tugevdada koostööd turismi jätkusuutlikuks arendamiseks.
- Partnerluse jätkusuutlikkuse tagamine ehk pidev tagasiside ja informatsiooni andmine olemasolevate ja potentsiaalsetele koostööpartneritele ja kolmandatele osapooltele.
- Piirkonna arengukava koostamisel arvestada kohalike turismiasjaliste ettepanekute ja ideedega.
- Informatsiooni jagamine kohalikele turismiasjalistele.
- Töörühmade tekitamine vallavalitsuse töötajatest ja kohalikest turismiasjalistest.

Juminda poolsaarel kui piirkonnal on mitmeid tugevusi jätkusuutliku turismi arendamiseks läbi erinevate vormide nagu loodusturism, mereturism, ökoturism ja kultuuriturism. Üheks olulisemaks eeliseks on paiknemine Lahemaa rahvuspargis ning kõige pikema rannajoonega omavalitsusse kuulumine, Uuringu käigus rõhutasid kõik intervjuueeritavad, et turismi arendamiseks on piirkonnas ideaalsed võimalused turismi arendamiseks merel ja paiknemine Lahemaa rahvuspargis. Piirkonna paiknemine loob palju võimalusi piirkonna ettevõtluse, majutusasutuste ning kohvikute arendamiseks, et luua töökohtasid, vähendada sesoonlust ning tõsta piirkonna atraktiivsust puhkajatele. Uuringu tulemused näitasid, et paljud piirangud piirkonna arendamisel on seotud rahaliste vahendite ja toetuste puudumisega. Eurostati andmed näitavad, et ranniku- ja mereturism on suurim mereline tegevus Euroopa loodus ning tihedalt seotud turismimajandusega. Suur mereturismi potentsiaal loob siin kõrgendatud vajaduse väikesadamate arendamiseks (Maaelu arengukava, 2014). Uuringu tulemuste põhjal esitab töö autor järgmised ettepanekud mereturismi jätkusuutlikuks arendamiseks:

- Era- ja väikesadamate toetamine mereturismi arendamiseks.
- Lisainvesteeringute tegemine mereturismi ja loodusturismi arendamiseks.
- Väikesadamate võrgustiku arendamine rekreatsiooniturismi tõstmiseks.

Läbi rannäärse elu ja külastuskeskkonna atraktiivsuse tõstmise on vallal võimalik soodustada mereturismi, kohaliku ettevõtluse arengut ning merenduse kultuuripärandi

jätkuvust. Lisaks aitab mereteenuste pakkumine kaasa kohalike kalameeste teenindamisele, väikelaevade remondile ning noorte- ja täiskasvanute koolitamisele ning spordi ja kultuuriürituste läbiviimisele.

Piirkonna tugevuseks on matkaradade olemasolu, et luua rohkelt võimalusi loodusturismi huvilistele ning võimaluste loomiseks aktiivtegevuste harrastajatele. Uuringu käigus toodi korduvalt välja loodusradade olulisus intervjueeritavate poolt, kuid negatiivse poolena kardetakse turismi arengu käigus tekkivat reostust. Loodusturism loob teenimise võimalusi ja parandab tööhõivet maapiirkondades ning on paljudes maailma piirkondades regionaalarengu mootoriks (Kuresoo, 2010). Aktiivne ökoturismi arendamine on loonud uusi võimalusi maapiirkondades töökohtade tekkeks ja turistide teenindamiseks ning noorte väljavool maapiirkondadest on oluliselt vähenenud (Gurung, 2008). MTÜ Eesti Maaturismi poolt on ökoturismi arendamiseks loodud ökomärgis „EHE“ (Estonia – The New Way). Märgiste arendamine on Euroopa Liidu turismiarenduse üks suundadest (Euroopa Komisjon, 2010). Uuringu tulemuste põhjal teeb töö autor vallavalitsusele järgmised ettepanekud turismi jätkusuutlikuks arendamiseks.

- Ökoturismi ja loodusturismi arendamine ning kohalikele ettevõtjatele erinevate turismimärgiste tutvustamine.
- Piirkonna loodusturismi kuvandi loomine.
- EHE Märgise ja teiste ökomärgiste struktuuri arendamine piirkonnas.
- Turismiinkubaatori loomine tulusate ja innovatiivsete toodete, teenuste ja elamuste arendamiseks kooskõlas säästva arengu põhimõtetega.

Erinevate turismimärgiste väljaarendamine aitab arendada ja suurendada sihtkoha kuvandit (Euroopa Komisjon, 2010). Loodusturism on Eestis väga perspektiivikaks ning piirkonna kuulumine Lahemaa rahvusparki aitab suurendada piirkonna kuvandit ja tuntust.

Suureks piirkonna plussiks on lähedus Tallinnale luues seeläbi soodustava keskkonna turismi arendamiseks. Mõned küsitletutest tõid välja, et paiknemine 60 km kaugusel Tallinnast loob väga palju võimalusi. Hoolimata Tallinna lähedal paiknemisest ja soodsast mõjust majandus tegevusele on linn suureks negatiivsete mõjutuste tekitajaks piirkonnale. Tallinn oma paiknemisega on tekitanud ulatusliku linnastumise faktori ning soodustanud väljarännet rannikuküladest ja väiksematest valdadest. Eelpool tulenevast

on piirkonna suurimateks probleemideks ettevõtlike inimeste puudus ja eneseteostust võimaldavate töökohtade puudus. Eelpool mainitud põhjuseid kinnitasid ka intervjuu tulemused. Ettevõtlus keskkonna soodustamiseks on olulised tingimused nagu lepingute saamise ja tegemise lihtsustamine, infrastruktuuri arendamine ning maksejõuetuste lahendamine. (Doing Business, 2014, lk 4–17). Intervjuu tulemustele ja allikatele tuginedes teeb töö autor hea logistilise paiknemise tõttu Kuusalu omavalitsusele järgmised ettepanekud infrastruktuuri parandamiseks, tööhõive tõstmiseks ning linnastumise peatamiseks:

- Ettevõtluskeskkonna soodustamine ning äriplaanide koostamise konsultatsioonide pakkumine kohalikele turismiasjajalistele.
- Infrastruktuuri arendamine – parema bussiliikluse tagamine piirkonnas kohalikele ning turistidele.
- Maaettevõtluse näitajate defineerimine, maapiirkondade klassifitseerimiseks.
- Turismi teenuste ja taristute väljaarendamine.
- Servituutide tegemine maaomanikele, et tagada nii kohalikele kui ka turistidele ligipääs rannaladele.
- Jätkusuutliku jäätmemajanduse süsteemi loomine avalikes randades ja loodusradadel koostöös RMK-ga.
- Kiire, lihtsa ja läbipaistva asjaajamise korraldamine.

Igas omavalitsuses, kus on oluline elukeskkonna parandamine ning kvaliteetsete teenuste tagamine peaks seadma prioriteediks ettevõtluse ja selle arendamise. Omavalitsuse huvides peaks olema ettevõtluskeskkonna arendamine ning atraktiivsete töökohtade loomine, et pidurdada maapiirkonnast lahkumist.

Uuringu tulemuste analüüsist selgus, et piirkonna üheks suurimaks nõrkuseks on hea tasemega majutusasutuste, turismipakettide ning tugeva turismiasjajaliste võrgustiku puudus, mis tõestab adekvaatse ettevõtluskeskkonna arenduskava puudumist.

Piirkonnas olevaid turismitooteid iseloomustab madalhooaja võimaluste minimaalne kasutamine, ühekülgsus ning mittepaindlikkus. Turundamine aitaks meelitada piirkonda turiste hooajaväliselt ning vähendada sesoonsust. Läbi turundus tegevuste saavad turistid eelnevalt tutvuda, millega piirkonnas on võimalik tegelda ja vaadata. Antud tegevusega kõrvaldatakse sobimatud külastajad ja välditakse liigse turismi teket. Töö autori

järgmiseks ettepanekuks kohalikule omavalitsusele oleks panustada rahalisi vahendeid turunduslike tegevuste jaoks, et vähendada turismi hooajalisust ning turundada piirkonda kui mitmekesist ja aastaringset turismi sihtkohta. Üha rohkem populaarsust on kogumas sihtkoha turundamine, et luua kindlate visioonidega piirkonna kuvand (Souiden, 2017, lk 56). Töö autor teeb vallavalitsusele järgmised ettepanekud piirkonna edukaks turundamiseks ja sihtkoha tutvustamiseks laiemale ringkonnale:

- Eduka turunduskuvandi loomine sihtkohast.
- Piirkonna külastajate lugude ja elamuste kaasamine emotsionaalse sideme loomiseks tarbijaga.
- Orgaanilise sotsiaalmeedia väljundite kasutamine sihtkohta turundamiseks – Facebook, Twitter, Instagram.
- Sotsiaälvõrgustike kasutamine väliskeskkonnaga suhtlemiseks.
- Ingliskeelse vallakodulehe loomine informatsiooni jagamiseks ja piirkonna tutvustamiseks välisturistidele.
- Turunduskanalite koolitused partner ettevõtelt kohalikele ettevõtjatele.

Lisaks erinevatele turundus- ja ettevõtluskoolitustele soovib töö autor Kuusalu omavalitsusele kestliku turismi ja jätkusuutlike teenuste ning toodete koolitust. Koolituse raames on võimalik tagada kõikide piirkonna ettevõtetele, juhtfiguuridele, küla seltsidele ning kohalikele inimestele vajalikud teadmised säästva turismi olemusest. Ühtse visiooni loomine aitab mõista ja täpsemalt selgitada, kuidas piirkonda arendada ning milliseid samme selleks teha ja suurendada kohalike inimeste toetust. Koolitus aitab luua konkreetse visiooni ehk turismi jätkusuutlikuks arendamiseks vajalikud eesmärgid ja tegevused, et ühendada kogukonda. Kohalike elanike turismi arengust tuleneva mõju tunnetamine määrab nende suhtumise turismi arendamisse. Positiivse mõju korral suureneb inimeste rahulolu ning toetus turismi arendamisele. Negatiivse mõju korral on tegemist vastupidise efektiga. Sellest tulenevalt on üheks soovitusena piirkonna omavalitsustele edendada informatsiooni liikumist, mis võimaldaks paremat dialoogi kogukonna, turismiettevõtjate ning omavalitsuste vahel. Streimikiene ja Bilan (2015, lk 31) ütlevad, et maaturismi arengumudeli loomiseks on vajalik esmalt välja selgitada, millised tegurid motiveerivad kohalikku kogukonda turismiarendusse panustama.

Kogukonna rolli sihtkoha arendamisel pidasid tähtsaks enamik vastajaid, kuid rolli tähtsusel lähtuti piirkonna üldise korrashoiu tagamisest. Samuti leidsid vastajad, et kohaliku kogukonna roll on tähtis, kuna võimaldab piirkonda külastajaid ja turiste heaperemehelikult vastu võttes. Lisaks leidsid piirkonnas elavad inimesed, et nende kohustus on kohatute tegevuste korral teha märkusi külastavatele turistitele. Kohalikud kogukonnad mängivad tähtsat osa külastajatele meeldiva keskkonna loomisel läbi majutus- ja turismi teenuste. Kohalike MTÜ-de, seltside ja ühingute rolli vastutusalasid pidasid intervjueeritavad oluliseks. Enamik vastajaid leidsid, et külaseltsid ning MTÜ-d peaksid suunama oma tegevusi erinevate talgute ja ühistevõrkude korraldamiseks. Mitmed vastajad rõhutasid, et seltsid peaksid ka tegelema erinevate ürituste nagu kontsertide, jaanipäevade ja teiste sündmuste korraldamisega.

Kogukonna toetuse ja poolehoidu saamiseks on vallavalitsusele soovitus tegeleda aktiivsemalt inimeste teadlikkuse tõstmisega turismi jätkusuutlikust arendamisest ja selle kasuteguritest. Lõputöö esitatakse tutvumiseks Kuusalu Vallavalitsusele.

KOKKUVÕTE

Turismi sektori kiire kasv ja areng võimaldavad eduka arendamise korral lõigata suurt majanduslikku kasu, parandada piirkonna elukeskkonda ning luua võimalusi ettevõtluse edukaks arendamiseks. Viimastel aastatel aktiivselt toiminud COVID-19 viirus on seadnud paljud väiksemad maapiirkonnad raskematesse olukordadesse ning on asunud otsima unikaalseid viise ellu jäämiseks. Tuleviku kindlustamiseks peavad maapiirkonnad panustama jätkusuutliku turismi arendamisele, et tagada balanss looduskeskkonna, kohalike inimeste, ettevõtjate ja vallavalitsuste vahel. Üksteise mõistmiseks ja konfliktide vältimiseks on olulisel kohal koostöö ja kommunikatsioon. Eduka koostöövõrgustiku rajamiseks tuleb arvestada piirkonnas paiknevate turismiasjaliste ning kohalike kogukondade ideede ja ettepanekutega.

Töö esimeses peatükis tutvustati jätkusuutliku arendamise üldist kontseptsiooni ja suundumusi ning uuriti turismi kestliku arendamise eripärasid rahvusparkides. Seejärel kirjeldati rahvusparki külastavate turistide ootusi, vajadusi ning lootusi. Rahvusparkides olevate piirangute tõttu on arendus tegevus rangelt reglementeeritud ning looduskaitse piirkondades asuvad asumid peavad mõtlema kastist välja ning looma innovaatilisi lahendusi, et ületada külastajate ootusi. Töö teises peatükis anti ülevaade Juminda poolsaare turismi hetkeseisust ning toodi välja piirkonda iseloomustavad eripärad ja populaarsemad turismiobjektid. Seejärel viidi läbi pool struktureeritud intervjuud ning analüüsiti saadud tulemusi. Töö eesmärgiks oli esitada parandusettepanekuid Kuusalu vallavalitsusele jätkusuutliku turismi arendustegevuste parandamiseks.

Töö käigus läbi viidud intervjuu koosnes kahekümnest küsimusest, mis olid jaotatud kuute eelnevalt struktureeritud peatükki. Intervjuu tulemuste analüüsimiseks kasutati sisuanalüüsi, mille käigus kategoriseeriti kvalitatiivne tekst andmestikku kategooriateks. Sisuanalüüs võimaldab välja tuua ja ära tunda mustreid muutujate ning teemade vahel.

Lisaks sisuanalüüsile koostati töö käigus sõnapilve analüüs, et leida kinnitust töös enim kajastatud teemade olulisusele.

Tuginedes sisuanalüüsi tulemustele, järeldustele ja teoreetiliste allikatele leiti kinnitust, et jätkusuutliku turismi arendamisel Juminda poolsaarel on piirkonna ettevõtjate, kohalike inimeste ja omavalitsuse vahelisel koostööl oluline roll. Samuti saadi töö käigus intervjuusid analüüsides kinnitust enamike vastajate käest, et koostöö võrgustik piirkonnas on äärmiselt nõrk ning vallavalitsuse poolt antav tugi ei ole piisav turismi kestlikeks arendustöödeks.

Töö käigus kogutud teoreetilistele allikatele ning uuringu tulemustele tuginedes esitatakse Kuusalu vallavalitsusele parandusettepanekud turismi kestlikuks arendus tegevuse parandamiseks, toetamiseks ja koostöö võimalusteks kohaliku kogukonna liikmete, ettevõtjate ja piirkonna turismiasjalistega. Esitatud ettepanekud olid väga erinevad ning varieerusid jäätmekäsitluse parandamisest servituutide tekitamiseni lõpetades erinevate ettevõtlus keskkonda toetavate ja elavdavate teguritega.

Üheks olulisemaks ettepanekuks oli turismispetsialisti palkamine vallavalitsuse poolt, et parandada piirkonna turismiasjaliste vahelist kommunikatsiooni ja koostööd. Töö autor toob välja, et enamik intervjueeritavatest soovis näha vallavalitsuses töötavat turismi spetsialisti. Teiseks tähtsamaks ettepanekuks peab töö autor ettevõtte keskkonna soodustamist läbi erinevate koolituste, partner tehingute ja toetuste. Olulist rolli mängivad ettevõtlus keskkonna soodustamine ning turismi teenuste ja taristute arendamine, et soodustada majandustegevuse elavnemist. Läbi majandust toetavate tegurite, et võimalik soodustada ettevõtete arendustegevust ning luua piirkonda juurde eneseteostus võimalusi pakkuvaid töökohtasid ning vähendada linnastumist.

Töö käigus saadud tulemused võivad pakkuda kindlasti huvi laiemale kaaskonnale kuna turismi kestliku arendamisega kaasnevad kasutegurid koos õige regionaalse juhtimispoliitikaga võivad maapiirkondades edendada ettevõtlust, parandada juhtorganite majandusliku seisukorda ning seeläbi vähendada linnastumist. Esitatud ettepanekute põhjal võivad paljud maapiirkonnad turismi teenuste ja taristute väljaarendamisega luua edukaid turismi sihtkohti ning koostööd soosivaid ettevõtlus keskkondasid parandamaks kohalikku elu olu.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks leidis töö autor vastused uurimisküsimusele. Kõik seonduvad uurimisülesanded täideti ja saadi kinnitust töö vajalikkusest, olulisusest ning uudsusest. Samuti saadi töö käigus konstruktiivset tagasisidet poolstruktureeritud intervjuu käigus, mis võimaldas tagasisidele ja teoreetiliste allikale tuginedes esitada konkreetseid ja läbinähtavaid ettepanekuid Kuusalu vallavalitsusele turismi kestlikuks arendamiseks.

Töös kasutatud uurimismeetod võimaldas leida vastuseid uurimisküsimustele ja esitada Kuusalu vallavalitsusele konkreetseid ettepanekuid turismi kestlikuks arendamiseks. Uuringu läbiviimise käigus takistusi ei tekkinud ning algselt seatud eesmärk küsitleti vähemalt kolme piirkonnas tegutsevat ettevõtjat, vallavalitsuse töötajat ja kohalikku kogukonna liiget sai täidetud. Uuringu miinuseks võib lugeda ühe uuringumeetodi kasutamist, kuid põhjalik intervjuueeritavate tagasiside andis piisavalt informatsiooni, et saada piisaval hulgal vastuseid lõputöö eesmärgi täitmiseks. Uuringu tulemused võimaldasid anda vastuseid sissejuhatuses sõnastatud probleemküsimusele ning pakuvad loodetavasti huvi ka teistele piirkondadele turismi kestlikuks arendamiseks. Uuringu käigus selgus, et enamik vastajatest pidas vallavalitsuse püüdlusi turismi toetamisel ja koostöö arendamisel minimaalseks ning korduvalt toodi intervjuueeritavate poolt esile vallavalitsuse võimetust koos nõrga juhtimispoliitikaga.

Tulevikku silmas pidades tuleks piirkonnas läbi viia erinevaid uuringuid, et defineerida ettevõtluskeskkonna näitajad ja klassifitseerida erinevaid turismi jätkusuutliku arengut toetavad tegurid. Turismi teenuste ja taristute edukaks väljaarendamiseks tuleks uurida piirkonda külastavate turistide eelistusi, et luua jätkusuutlik turismi teenuste ja toodete taristu vastavalt külastajate vajadustele.

Töö autor loodab siiralt, et töö tulemused ning järeldused annavad Kuusalu vallavalitsusele vajaliku sisendi panustamaks rohkem turismi jätkusuutlikesse arendustegevustesse läbi töös esitatud ettepanekute. Töö autor usub, et läbi koostöö parandamise, ettevõtluskeskkonna toetamise ning kohalike turismiasjalistega arvestamise on võimalik Juminda poolsaarel luua turismi jätkusuutlikku arengut toetav keskkond.

VIIDATUD ALLIKAD

- Ashraf, M. S., Hou, F., Kim, W. G., Ahmad, W., & Ashraf, R. U. (2019). Modeling tourists' visiting intentions toward ecofriendly destinations: Implications for sustainable tourism operators. *Journal in Business Strategy and the Environment*, 1k 1–19. <https://doi.org/10.1002/bse.2350>
- Azzopardi, E., & Nash, R. (2013). A critical evaluation of importance-performance analysis. *Tourism Management*, 1k 222–233. https://econpapers.repec.org/article/eeetouman/v_3a35_3ay_3a2013_3ai_3ac_3ap_3a222-233.htm
- Baggio, R., & Cooper, C. (2010). Knowledge transfer in a tourism destination: the effects of a network structure. *The Service Industries Journal*, 30(10), 1757–1771. <https://doi.org/10.1080/02642060903580649>
- Balmford, A., Green, J. M. H., Anderson, M., Beresford, J., Huang, C., Naidoo, R. & Manica, A. (2015). Walk on the wild side: Estimating the global magnitude of visits to protected areas. *Plos Biology* 13(2). <https://journals.plos.org/plosbiology/article?id=10.1371/journal.pbio.1002074>
- Bockstaela, E., Bahia, C.F., Seixas, S. & Berkes, F. (2016). Participation in protected area management in planning in Coastal Brazil. *Journal of Environmental Science & Policy*, 60, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2016.02.014>
- Buckley, (2009). Using a randomised experiment to test the causal effect of service quality on visitor satisfaction and loyalty in a remote national park. *Journal of Tourism Management* 50, 172–183. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517715000278>
- Candrea, A. N & Ispas, A. (2009). Visitor management, a tool for sustainable tourism development in protected areas. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*, 2(51), 131–136 https://www.researchgate.net/publication/268429784_Visitor_Management_a_Tool_for_Sustainable_Tourism_Development_in_Protected_Areas

- Definitions.Sustainable tourism. (n.d).
<http://www.sustainabletourism.net/definitions.html>
- Doucoulagos, H., & Hall, J. (2010). Park visitation, constraints, and satisfaction: A meta-analysis. Economic Series. Victoria: Deakin University.
https://www.deakin.edu.au/_data/assets/pdf_file/0012/897348/2010_18.pdf
- Durovic, M., & Lovrentjev, S. (2014). Indicators of Sustainability in Cultural Tourism. The Macrotheme Review journal, 3(7)
https://macrotheme.com/yahoo_site_admin/assets/docs/19MR37mj.202135138.pdf
- Dwyer, L., & Edwards, D. (2000). Nature-Based Tourism on the Edge of Urban Development, Journal of Sustainable Tourism, 8(4), 267 – 287.
<https://doi.org/10.1080/09669580008667364>
- Eesti maaelu arengukava 2014–2020. (2016). Maaeluministeerium. [www].
<https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-2016-08-11.pdf> (09.04.2017).
- Eesti riiklik turismiarengukava 2014–2020. Eelnõu 19.12.2012. Eesti Kaubandus Tööstuskoda koduleht.
[\[http://www.koda.ee/public/Turismiarengukava_eelnou_2014_-_2020.pdf\]](http://www.koda.ee/public/Turismiarengukava_eelnou_2014_-_2020.pdf)
- Euroopa Komisjon 2010. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele.
<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0352&from=EN>
- European Network for Accesible Tourism. (2021). EU strategy for sustainable Tourism Text Adopted by Eurpean Parliament.
<https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.reports.2230>
- European Parliament (2021). European Parliament resultion on estalishing an EU strategy for sustainable tourism. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0109_EN.html
- European Parliament. (2016). Research for TRAN Committee. From responsible best practices to sustainable tourism development - European Union.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/573421/IPOL_STU\(2015\)573421_EN .pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/573421/IPOL_STU(2015)573421_EN.pdf) (14.05.2018)

- Frey, N., & George, R. (2010). Responsible tourism management: The missing link between business owners' attitudes and behaviour in the Cape Town tourism industry. *Tourism Management*, 31(5), 1k 621 <https://research-portal.uws.ac.uk/en/publications/responsible-tourism-management-the-missing-link-between-business->
- G.H. Migale, A.C. Brent & J.E. Stimie. (2019) Sustainable hotel strategy execution : a review and way forward. *Elsevier Science*. 76, 290–299. http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&gathStatTab=true&ct=display&fn=search&doc=ETOCvdc_100097342029.0x000001&indx=1&recIds=ETOCvdc_100097342029.0x000001
- Goodwin, H. (2011). Taking responsibility for tourism. Leeds Metropolitan university. Woodeaton: Goodfellow Publishers. https://www.goodfellowpublishers.com/free_files/fileGoodwinBrochure.pdf
- Greentourism. (n.d) What is sustainable tourism? <http://www.greentourism.eu/et/Post/Name/SustainableTourism>
- Haagi Turismi Konventsiooni Printsiihid. (1989). <https://www.mkm.ee/sites/default/files/haagi-turismikonventsiooni-printsiihid.pdf> (27.11.2016).
- Haugland, S. A., Gronseth B.-O., Aarstad J. 2011. Development of tourism destinations: An Integrated Multilevel Perspective. *Annals of Tourism Research*, Vol. 38 (1) January 2011, pp. 268.
- Haukeland, J. V., Grue, B. & Veisten, K. (2010). Turning national parks into tourist attractions: Nature orientation and quest for facilities. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15022250.2010.502367>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2005). Uuri ja kirjuta. Tõlk. I. Kraav, T. Kuurme, U. Kala, M.-L. Laherand, V. Maansoo & J. Orn. Tallinn: Kirjastus Medicina. <http://www.greentourism.eu/et/Post/Name/SustainableTourism> <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284419807>
- HwanSuk, Choia, C., & Sirakayab E. (2018). Sustainability indicators for managing community tourism. *School of Hospitality and Tourism Management, University of Guelph, Guelph, Ont.*, 27, 1274–1289.

https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517705000737?casa_token=AW1jZaqWNgsAAAAA:Zc8tRBUr4ipayl4n3i8C90_aQ8v6qOjrYSbEWeSLbSBns0cKJ4nygChlWnFGql6Zq_E-qxmSeA

Jucan, C. N. & Jucan, M. S. (2010). Social Responsibility in Tourism and Sustainable Development. *Faculty of Economic Sciences*. 6 (10), 677-686
[https://www.researchgate.net/profile/Cornel-Jucan-](https://www.researchgate.net/profile/Cornel-Jucan-3/publication/266907888_Social_Responsibility_in_Tourism_and_Sustainable_Development/links/554990690cf205bce7ac332b/Social-Responsibility-in-Tourism-and-Sustainable-Development.pdf)

[3/publication/266907888_Social_Responsibility_in_Tourism_and_Sustainable_Development/links/554990690cf205bce7ac332b/Social-Responsibility-in-Tourism-and-Sustainable-Development.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Cornel-Jucan-3/publication/266907888_Social_Responsibility_in_Tourism_and_Sustainable_Development/links/554990690cf205bce7ac332b/Social-Responsibility-in-Tourism-and-Sustainable-Development.pdf)

K. Miller (2020). The triple bottom line: what it is & why it is important. Harvard Business School blog. <https://online.hbs.edu/blog/post/what-is-the-triple-bottom-line>

Kuresoo R., Kõivupuu M., Reimann M., Ruukel A., Tobreluts P., Tuusti A. (2010). Ökoturism, mõtteviis, majandusharu, heaolu tõstja, loodus- ja kultuuripärandi kaitse tõhustaja: Eesti Ökoturismi Käsiraamat. Eesti Ökoturismi Ühendus: 148. Kättesaadav:

<http://www.eas.ee/images/doc/ettevotjale/turism/looduspuhkus/6koturismi%20kasiramat%202010.pdf>

Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna säästva arengu tegevuskava 2019–2025. <https://kaitsealad.ee/sites/default/files/uploads/Lahemaa%20rahvuspark/Lahemaa%20RP%20turismipiirkonna%20strateegia%20ja%20tegevuskava.pdf>

Lane, B. (2009). Thirty Years of Sustainable Tourism: Drivers, Progress, Problems – and the Future. In S. Gössling, C. M. Hall, & D. B. Weaver (Eds.), *Sustainable Tourism Futures: Perspectives on Systems, Restructuring and Innovations* (pp. 19- 32). New York: Routledge

Lane, B. (2018). Will sustainable tourism research be sustainable in the future? opinion piece. *Tourism Management Perspectives*, 25, 1164. Retrived <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.12.001>

Marafa, L. (2016). Protected area tourism. *Encyclopedia of tourism*, Spricger, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-01384-8_153

Leung, Y., Spenceley, A., Hvenegaard, G., & Buckley, R. (Eds.). (2018). *Tourism and visitor management in protected areas: Guidelines for sustainability*. <https://www.sprep.org/attachments/VirLib/Global/tourism-protected-areas.pdf>

- Livina, A. & Atstaja, Dz. (2015). Understanding the Philosophy and Performance of Tourism and Leisure in Protected Areas for transition to Green economy, 5, 71-86. https://www.researchgate.net/publication/280947260_Livina_A_Atstaja_Dz_Chapter_5_Understanding_the_Philosophy_and_Performance_of_Tourism_and_Leisure_in_Protected_Areas_for_transition_to_a_Green_Economy_Tourism_in_the_Green_Economy_Edited_by_Maharaj_Vi
- Majandus ja kommunikatsiooni ministeerium (2022). Turismistrateegia 2022–2025. It 's about time. https://static.visitestonia.com/docs/3814060_turismistrateegia2022-202531.03
- Golinelli, M. (2015). Viable Systems Approach: Governing Business Dynamics Business Systems. *International Journal of Systems and Society*, 2:2, 88-95. [https://www.igiglobal.com/pdf.aspx?tid%3D133491%26ptid%3D119048%26ctid%3D17%26t%3Dviable+systems+approach+\(vsa\)%3A+governing+business+dynamics%26isxn%3D9781466680807](https://www.igiglobal.com/pdf.aspx?tid%3D133491%26ptid%3D119048%26ctid%3D17%26t%3Dviable+systems+approach+(vsa)%3A+governing+business+dynamics%26isxn%3D9781466680807)
- D'Arco, M., Presti, L., Marino, M. & Maggiore, G (2021). Is sustainable tourism a goal that came true? The Italian experience of the Cilento and Vallo di Diano National Park. DISA-MIS, University of Salerno, Italy. Elsevier journal., <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.105198>
- Marzuki, A. (2008). Decision making and community participation: A case study of the tourism industry in Langkawi. *An International Interdisciplinary Journal*, 56(3), 227–241 . <https://hrcak.srce.hr/clanak/57604>
- Mihalic, T. (2016). Sustainable-responsible tourism discourse – towards ‘responsustainable’ tourism. *Journal of Cleaner Production*, 111, 461–470 https://www.researchgate.net/publication/309697468_SUSTAINABLE-
- Moyle, B. D., & Weiler, B. (2017). Revisiting the importance of visitation: Public perceptions of park benefits. *Tourism and Hospitality Research*, 17(1), 91–105 <https://www.jstor.org/stable/26366512>
- Paavola, Gouldson, & Kluvankova-Oravska. (2009) Interplay of Actors, Scales, Frameworks and Regimes in the Governance of Biodiversity. Sustainability Research Institute, School of Earth and Environment, University of Leeds. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/eet.505>

- Panfiluk, E. (2015). Impact of a Tourist Event of a Regional Range on the Development of Tourism. *Journal Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 213, 1020–1027. https://www.researchgate.net/publication/286542848_Impact_of_a_Tourist_Event_of_a_Regional_Range_on_the_Development_of_Tourism
- Pastas, P. & Bramwell, B. (2013). A strategic-Relational approach to tourism policy. *Journal of Annals of Tourism Research*. 43, 390-414. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2013.06.009>
- Parim kogukond maailmas! (n.d.) Juminda. https://juminda.ee/Paul_Nicolae. (2004) *Tourism Destinations A Guide Book by UNWTO*. https://www.academia.edu/30852110/Indicators_of_Sustainable_Development_for_Tourism_Destinations_A_Guide_Book_by_UNWTO
- Peedel, M. (2011). Jätkusuutlik turism. Jätkusuutlik arendustegevus. Võrumaa Kutsehariduskeskus. http://cmsimple.eope.ee/arendamine/?J%E4tkusuutlikkuse_m%F5iste_ja_rakendamine:J%E4tkusuutlik_majandus:J%E4tkusuutlik_turism (19.04.2018)
- Public-private sector cooperation : enhancing tourism competitiveness 2000. Madrid: WTO Business Council.
- Riigikantselei. (2020) Ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid. <https://riigikantselei.ee/valitsuse-too-planeerimine-ja-korraldamine/valitsuse-too-toetamine/saastev-areng>
- Riley, T. (2017, July 10). Just 100 companies responsible for 71% of global emissions. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/sustainable-business/2017/jul/10/100-fossil-fuel-companies-investors-responsible-71-global-emissions-cdp-study-climate-change>
- Sati, V. P. (2018) Carrying capacity analysis and destination development: a case study of Gangotri tourists/pilgrims' circuit in the Himalaya. *Asia Pacific Journal of Tourism*, 23(3), 312 –322 . <https://doi.org/10.1080/10941665.2018.1433220>
- Souiden, N., Ladhari, R., & Chiadmi, N.E. (2017). Destination personality and destination image. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 1k 54–60. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2017>.

- Streimikiene, D., Bilan, Y. (2015). Review of Rural Tourism Development Theories. Transformations in Business & Economics, 14(2), 21–34.
<http://www.transformations.knf.vu.lt/35/ge35.pdf>
- Säästva Eesti Instituut. (2016). Säästva arengu sõnaseletusi Kättesaadav:
http://www.seit.ee/sass/?ID=1&L_ID=339 (18.05.2018)
- Tangi, M. (1977). Tourism and the Environment. The Mediterranean: A Special Issue, 6, 336–341. Retrieved from
http://www.jstor.org.ezproxy.utlib.ee/stable/4312317?seq=1#page_scan_tab_contents. 16.12.2015
- Tonge, J., & Moore, S. A. (2007). Importance-satisfaction analysis for marine-park hinterlands: A Western Australian case study. Tourism Management, 28(3), 16768–776. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02508281.2019.1566048>
- Torres, E. N. (2014). Deconstructing Service Quality and Customer Satisfaction: Challenges and Directions for Future Research. Journal of HospitalityMarketing & Management, 23(6), 652.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19368623.2014.846839>
- Turismi Harta. (1985.) Kinnitatud VI Ülemaailmsel Turismiorganisatsiooni Assambleel.
<https://www.mkm.ee/sites/default/files/turismi-harta.pdf>
- Törn, A., Siikamäki, P., Tolvanen, A., Kauppila, & P., Rämetsä, (2007). Local people, nature conservation and tourism in north-eastern Finland. – Ecology and Society, Vol. 13 (1) [<http://www.ecologyandsociety.org/vol13/iss1/art8>].
- UNESCO. (2013). World Heritage and Sustainable Tourism programme.
<https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-669-6.pdf>
- UNWTO. (2017). Annual report.
<https://www.unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284415496>
- Vanderstoep, S. W & Johnson, D. D. (2009). Chapter 1: Understanding Research. Research Methods for Everyday Life: Blending Qualitative and Quantitative Approaches. Vol 32. John Wiley & Sons.

- Waayers, d., Lee, D. & Nesome, D. (2012). Exploring the nature of stakeholder collaboration: a case study of marine turtle tourism in the Ningaloo region, Western Australia. *Journal of Current issues in Tourism*. 15(7), 673-692.
<https://doi.org/10.1080/13683500.2011.631697>
- World Tourism Organization and United Nations Development Programme. (2017). *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030*. UNWTO, Madrid. <https://doi.org/10.18111/9789284419401>
- World Tourism Organization. (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations A Guidebook*.
<https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407262>
- Ülle Tamm (2020). Leesi pood avab laupäeval ostjatele ukse.
<https://sonumitooja.ee/leesi-pood-avab-laupaeval-ostjatele-ukse/>

LISAD

Lisa 1. Tabel 1. Sotsiaalsed, majanduslikud ja keskkonnavalased mõjutegurid

Mõõtmete näitajad	Põhilised aspektid/mõjutegurid	Jätkusuutlikkuse näitajad/indikaatorid
Sotsiaalsete mõõtmete näitajad	Turismi sotsiaal-kultuurilised mõjud võõrustajate kogukonnale	• Finantsteenuste võimekus • Transpordi teenuste võimekus
	Kohaliku kogukonna turvalisus	• Sihtkoha turistide rahulolu ohutusega • Kaitsstud kultuuripärandid
	Kultuuripärandi säilitamine	• Pärandi kasutamine intensiivsuse • Kultuuritraditsioonide kaitse
	Sihtkoha sotsiaalse mahu kandevõimekus	• Sotsiaalse kandevõime reaalne mahukus/võimekus
	Kohaliku kultuurilise identiteedi kaitsmine	• Kultuuripärandi autentne esitus • Kultuuriharidus
Majanduslike mõõtmete näitajad	Turismi majanduslik kasu kohalikule kogukonnale ja sihtkohale	• Turisminõudluse maht • Viibimisaeg • Muuseumide turismikulud, • Meelelahutus ja ekskursioonid • Teenindussektori loodud tööhoive • Investeeringud teenindussektoris

Tabel 1 järg

Majanduslike mõõtmete näitajad	Turistide rahulolu säilitamine	• Turistide rahulolu hinna ja kvaliteediga • Turistid nõuavad ustavust • Rahulolu kultuuriobjektide külastamisel • Sihtkoha atraktiivsus
	Institutsioonilised regulatsioonid	• Rahalised piirangud • Valitsusorganite piirangud • Looduskaitse piirangud
	Turismitegevuse hooajalisus	• Turisminõudlus
	Turismiga seotud transport/infrastruktuur	• Juurde pääs sihtkohta • Transport sihtkohta
Keskkonna mõõtmete näitajad	Ökosüsteemide kaitsmine	• Oluliste loodusressursside kaitsmine
	Värske vee kättesaadavus	• Vee kasutamine/säästmine
	Reovee juhtimine	• Reovee kompleksid • Reovee puhastamine
	Jäätmete kogumine	• Sorteerimine • Taaskasutus
	Atmosfääri saastamine	• Mürasaaste • Heitgaasid
	Rajatiste visuaalsed mõjud juhtimisele ja infrastruktuurile	• Ehituse ja ehitise mõju • Erosioon • Maastikukaitse • Teedevõrgud

Allikas: Jurdana, 2004 lk 380.

Lisa 2. Tabel 2. Intervjuu küsimuste allikad alapeatükkide kaupa

Intervjuu alapeatükid	Kasutatud allikad
1. Juminda poolsaare turism.	• Törn, Siikamäki, P., Tolvanen, A. Kauppila, & P., Rämet <i>et al.</i>, 2007. • Lane, 2009. • Dwyer & Edwards, 2000.
2. Turismi kestlik arendamine.	• Candrea & Ispas 2009, lk 131–133. • (European Parliament, 2016. • (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, lk 192. • Panifluk, 2015, lk 2020 – 2027.
3. Turismiasjaliste rollid turismi kestlikul arendamisel.	• Tangi, 1977. • Peedel, 2011. • Doucouliagos & Hall, 2010.
4. Turismiasjaliste koostöö.	• Public – private sector, 2000. • Souiden, 2017.
5. Teadlikkuse tõstmine turismi kestlikust arendamisest.	• Torres, 2014. • Frey & George, 2010.
6. Juminda poolsaare külastuspakettide arendus.	• Candrea & Ispas 2009. • (Dwyer & Edwards, 2000. • Haugland, 2011.

Lisa 3. Intervjuu küsimused

Sissejuhatav küsimus:

1. Miks elate/töotate Kuusalu vallas ning mis on suurimad negatiivsed ja positiivsed küljed piirkonnas.

Juminda poolsaare turism:

1. Kirjeldage, kuidas on viimase 5 aasta jooksul muutunud turismi olukord Juminda poolsaarel.
2. Kuidas suhtute turismi arendamisse Juminda poolsaarel? Millised positiivsed ja negatiivsed küljed võivad turismi arendamisega kaasneda
3. Mida näitaksite ja tutvustaksite poolsaart külastavatele turistidele. Tooge näiteid majutusasutustest, toitlustusest ja põnevatest tegevustest.

Turismi kestlik arendamine:

1. Mida tähendab teie arvates jätkusuutlik turismi arendamine?
2. Millised on teie arvates kestliku (jätkusuutliku turismi arendamise positiivsed ja negatiivsed küljed Juminda poolsaarel?
3. Milliseid piiranguid oskate välja tuua piirkonna jätkusuutliku turismi arendamise kohta.

Turismiasjaliste rollid turismi kestlikul arendamisel:

1. Millisel moel peaks teie arvates toimuma turismitegevuse koordineerimine Juminda poolsaarel?
2. Millised peaksid olema Kuusalu vallavalitsuse roll ja vastutusalad kestliku turismi arendamisel?
3. Milline peaks olema Juminda poolsaare ettevõtjate, MTÜ ja külaseltside roll ja vastutusalad?
4. Milline peaks olema kohalike elanike roll ja vastutusalad?

Turismiasjaliste (omavalitsus, ettevõtjad, seltsid, kohalikud elanikud) koostöö Juminda

1. Kuidas hindaksite praegust turismiasjaliste vahelist koostööd ning millised küljed vajaksid parendamist?

2. Kuidas saaks teie arvates parendada turismiasjaliste koostööd turismi kestlikul arendamisel?
3. Kes peaks või saaks teie arvates olema eestvedaja rollis, miks ja kuidas?

Teadlikkuse tõstmine turismi kestlikust arendamisest:

1. Milliseid tegevusi võiksid kohalikud turismiasjalised teha turismi kestliku arendamise teadlikkuse tõstmiseks? (omavalitsus, ettevõtjad, seltsid, elanikud jt)
2. Kuidas teie arvates saaks tõsta külastajate teadlikkust keskkonnahoiust ja nende rollist turismi kestlikul arendamisel?

Juminda poolsaare turismitoodete (külastuspakettide) arendus Kuidas kirjeldaksite hetkel piirkonnas valitsevat turismitoodete info kättesaadavust?

1. Milliseid kestlikku turismi toetavaid koostööpakette saaks teie arvates külastajatele pakkuda Juminda poolsaarel.

Lisa 4. Tabel 3. Autori ettepanekud Kuusalu vallavalitsusele

Ettepanekute kategooria	Ettepanekud
Ettepanekud koostöö parandamiseks turismi jätkusuutlikuks arendamiseks Juminda poolsaarel.	• Ekspertide ettevalmistamine ehk partnerluse korraldamine horisontaalselt hõlmates era- ja avaliku sektori koostööd. • Partnerluslepingute seadmine ehk ühiste huvidega organisatsioonidega partner koostöö rajamine. • Partnerlus struktuuri arendamine ehk kohalike turismiasjaliste kaasamine otsustusprotsessidesse, et tugevdada koostööd turismi jätkusuutlikuks arendamiseks. • Partnerluse jätkusuutlikkuse tagamine ehk pidev tagasiside ja informatsiooni andmine olemasolevate ja potentsiaalsetele koostööpartneritele ja kolmandatele osapooltele. • Piirkonna arengukava koostamisel arvestada kohalike turismiasjaliste ettepanekute ja ideedega. • Informatsiooni jagamine kohalikele turismiasjalistele. • Töörühmade tekitamine vallavalitsuse töötajatest ja kohalikest turismiasjalistest.
Ettepanekud mereturismi jätkusuutlikuks arendamiseks.	• Era- ja väikesadamate toetamine mereturismi arendamiseks. • Lisainvesteeringute tegemine mereturismi ja loodusturismi arendamiseks. • Väikesadamate võrgustiku arendamine rekreatsiooniturismi tõstmiseks.
Ettepanekud turismi jätkusuutlikuks arendamiseks.	• Ökoturismi ja loodusturismi arendamine ning kohalikele ettevõtjatele erinevate turismimärgiste tutvustamine. • Piirkonna loodusturismi kuvandi loomine. • EHE Märgise ja teiste ökomärgiste struktuuri arendamine piirkonnas. • Turismiinkubaatori loomine tulustate ja innovatiivsete toodete, teenuste ja elamuste arendamiseks kooskõlas säästva arengu põhimõtetega.

Tabel 3 järg

Ettepanekud infrastruktuuri parandamiseks, tööhõive tõstmiseks ning linnastumise peatamiseks	• Ettevõtluskeskkonna soodustamine ning äriplaanide koostamise konsultatsioonide pakkumine kohalikele turismiasjalistele. • Infrastruktuuri arendamine – parema bussiliikluse tagamine piirkonnas kohalikele ning turistidele. • Maaettevõtluse näitajate defineerimine, maapiirkondade klassifitseerimiseks. • Turismi teenuste ja taristute väljaarendamine. • Servituutide tegemine maaomanikele, et tagada nii kohalikele kui ka turistidele ligipääs rannaladele. • Jätkusuutliku jäätmemajanduse süsteemi loomine avalikes randades ja loodusradadel koostöös RMK-ga. • Kiire, lihtsa ja läbipaistva asjaajamise korraldamine.
Ettepanekud piirkonna edukaks turundamiseks ja sihtkoha tutvustamiseks laiemale ringkonnale	• Eduka turunduskuvandi loomine sihtkohast. • Piirkonna külastajate lugude ja elamuste kaasamine emotsionaalse sideme loomiseks tarbijaga. • Orgaanilise sotsiaalmeedia väljundite kasutamine sihtkohta turundamiseks – Facebook, Twitter, Instagram. • Sotsiaalvõrgustike kasutamine väliskeskkonnaga suhtlemiseks. • Ingliskeelse vallaakodulehe loomine informatsiooni jagamiseks ja piirkonna tutvustamiseks välisturistidele. • Turunduskanalite koolitused partner ettevõtetelt kohalikele ettevõtjatele.

SUMMARY

DEVELOPING SUSTAINABILITY OF TOURISM IN JUMINDA PENINSULA IN LAHEMAA NATIONAL PARKS

Helar Laur

The aim of this thesis plays an essential role in developing and improving the cooperation between the municipality, entrepreneurs and members of the local community of Kuusalu. The author of this thesis tries to find ways of improving the cooperation by interviewing the key members that play a role in the sustainable development of tourism in Juminda Peninsula. Main goal of the dissertation is to find out and indentify opportunities for small villages to expand the growth of sustainable tourism and to present a list of proposals for sustainable tourism development in Kuusalu municipality goverment. In order to achieve the goal of this thesis, the author has formed the following research question: How can the Kuusalu municipality improve cooperation between the entrepreneurs, community members and local goverment authorites?

The rapid growth and development of the tourism sector, if successfully developed, will allow to reap great economic benefits, improve the living environment of the region and create opportunities for successful business development. The COVID-19 virus, which has been active in recent years, has put many smaller rural areas in a more difficult position and they are looking for unique ways to survive. To secure the future, rural areas must contribute to the development of sustainable tourism in order to ensure a balance between the natural environment, local people, businesses and municipal governments. Cooperation and communication are essential for a mutual understanding and conflict prevention. The ideas and suggestions of tourism and local communities in the region need to be taken into account in order to build a successful cooperation network. The present work focuses on the importance and necessity of collaboration and pointed out

the weaknesses of the tourism industry located on the Juminda Peninsula, which hinder the sustainable development of tourism.

In the first chapter, the general concept and trends of sustainable development are introduced and the peculiarities of sustainable development of tourism in national parks was studied. The expectations, needs and hopes of the tourists visiting the national park`s were also described. Due to the restrictions in national parks development activities are strictly regulated and the settlements in nature reserves must think out of the box and create innovative solutions to exceed visitor`s expectations.

In the second chapter of this theses, an overview of the current state of tourism in the Juminda Peninsula was given and the peculiarities and most popular tourist objects characterizing the region were pointed out. Semi-structured interviews were then conducted and the results analyzed. The aim of the semi-structured interviews was to explore opportunities for cooperation between the local community, municipalities and businesses and to map out opportunities in the area for the sustainable development of tourism. The internship supervisor played an important role in the selection of the interviewees and a large variety of people from different fields were interviewed in order to get as diverse feedback as possible. The semi-structured interview made it possible to obtain answers to specific questions, leaving the interviewees the opportunity to present his or her own observations, knowledge and comments.

During the analysing process the content being analyzing was used to structure the data obtained, during which qualitative textual data are categorized into categories. The aim of content analysis is to create connections and highlight patterns and feelings between topics. Content analysis is the intellectual process of categorizing qualitative textual data into categories to identify and recognize patterns and relationships between variables or topics.

The survey revealed that most of the respondents considered the efforts of the rural municipality government minimal to support tourism and develop cooperation. The inability of the rural municipality government and the weak management policy were repeatedly pointed out by the interviewees.

One of the most important proposals recommended was to hire a tourism specialist from the rural municipality government side to improve communication and cooperation between tourism professionals in the region. The author of this thesis points out that most of the interviewees wanted to see a tourism specialist working in the rural municipality government. The author of this work suggests the promotion of the corporate environment through various trainings, partner transactions and grants could lead to a more stable economic environment. Promoting the business environment and developing tourism services and infrastructures to boost economic activity play an important role. Business development helps promote the development of enterprises and create more self-fulfilling jobs in the region and reduce urbanization.

With a view to the future, various studies should be carried out in the region to define the characteristics of the business environment and to classify the various factors that support the sustainable development of tourism in Juminda Peninsula. For the successful development of tourism services and infrastructures, the preferences of tourists visiting the area should be explored in order to create a sustainable infrastructure of tourism services and products according to the needs of visitors

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helar Laur,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Turismi jätkusuutlik arendamine Juminda poolsaarel Lahemaa rahvusparki näitel,

mille juhendaja on Heli Tooman PhD,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi
DSpace kuni autoriõiguste kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks

Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative
Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost
reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja
kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmiseks ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Helar Laur

20.05.2022